

ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัย เรื่องพฤติกรรมปฏิสัมพันธ์ ระหว่างครูกับนักเรียน และพัฒนาการทางสังคม ของเด็กระดับปฐมวัย ผู้วิจัยได้ศึกษากันว่าทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 3 ตอนด้วยกัน คือ ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเด็กปฐมวัยและการจัดการศึกษาระดับนี้ พฤติกรรมปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน และพัฒนาการกับพฤติกรรมทางสังคม

เด็กก่อนวัยเรียน และการจัดการศึกษาระดับปฐมวัย

ในทัศนะของนักจิตวิทยา และนักการศึกษาของไทยและต่างประเทศได้ให้ความสำคัญของเด็กปฐมวัย และการจัดการศึกษาระดับนี้ไว้มาก ดร.อารี รังสินันท์ นักจิตวิทยาของไทยคนหนึ่ง ได้ทำการศึกษาเรื่อง พฤติกรรมของเด็ก ได้ให้ทัศนะไว้ว่า การศึกษาเรื่องเด็กได้มีมาตั้งแต่ก่อนศตวรรษที่ 17 ในสมัยนั้นความเข้าใจของคนส่วนใหญ่ยังเชื่อกันว่า เด็กคือ ผู้ใหญ่ตัวเล็ก ๆ หรือเด็กคือส่วนย่อยของผู้ใหญ่ ซึ่งไม่มีอะไรแตกต่างกัน เพียงแต่ตัวเล็กกว่า อ่อนแอกว่า การอบรมเลี้ยงดูก็ปฏิบัติแบบเดียวกับผู้ใหญ่ โดยมีได้คำนึงถึงความต้องการและความสามารถของเด็ก ต่อมาในศตวรรษที่ 17, 18 บรรดานักจิตวิทยา จิตแพทย์ นักสังคมสงเคราะห์ และผู้ที่เกี่ยวกับเด็กได้หันมาสนใจ และศึกษาเรื่องเด็กกันอย่างจริงจัง จนเป็นที่ยอมรับกันว่า เด็กไม่ใช่ส่วนย่อยของผู้ใหญ่ หรือเด็กไม่ใช่ผู้ใหญ่ตัวเล็ก ๆ ดังที่เคยเข้าใจกันมา แต่เด็กก็คือ เด็ก และเด็กในวันนี้ก็คือผู้ใหญ่ในวันหน้า ควรได้รับการอบรมเลี้ยงดูอย่างถูกต้อง และสนองความต้องการขั้นพื้นฐานของเด็กอย่างเพียงพอ เพื่อให้เด็ก

เจริญพัฒนาอย่างรวดเร็วไปทุกชั้นตอน และเคอปีโต เป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพ¹

การค้นคว้าวิจัยที่มีผลต่อการศึกษาากอนวัยเรียน ไคม์ผู้กล่าวถึงพัฒนาการเด็กที่เกี่ยวข้องกับการอบรมเลี้ยงดูพื้นฐานไว้ดังนี้

อีริกสัน (Erikson) เห็นความสำคัญของเด็กก่อนวัยเรียน 3 - 6 ขวบ ว่าเป็นวัยที่กำลังเรียนรู้สิ่งแวดล้อมรอบตัว หากสภาพแวดล้อมที่เด็กประสบอยู่ ช่วยสร้างเสริมให้เด็กเกิดความรู้สึกที่ดี เด็กจะมีความเชื่อมั่นในตนเอง มีความคิดริเริ่ม โดยอาศัยการเลียนแบบ ถ้าจัดสิ่งแวดล้อมรอบตัวเด็กไม่ดีพอ สุขภาพจิตเด็กจะเสียไป เกิดความคับข้องใจ และเป็นปมที่เด็กจะรู้สึกว่ามีความผิดคิดตัว อีริกสันย้ำความสัมพันธ์ระหว่างร่างกายกับสิ่งแวดล้อมว่า มีอิทธิพลต่อพัฒนาการของเด็ก เขาได้แบ่งขั้นของการพัฒนาการทางบุคลิกภาพออก ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับระดับก่อนวัยเรียน มี 3 ขั้น ดังนี้

ขั้นที่ 1 ความไว้วางใจ - ความไม่ไว้วางใจ (Trust vs. Mistrust) เริ่มตั้งแต่เด็กอายุ 1 ปี เด็กจะสร้างความรู้สึกไว้วางใจต่อผู้สนองความต้องการขั้นพื้นฐานของเด็ก ได้แก่ การให้อาหาร ความรัก ความอบอุ่น จะทำให้เกิดความพอใจ และพัฒนาความไว้วางใจต่อผู้อื่น และสิ่งแวดล้อม แต่ถาเด็กไม่ได้รับการตอบสนองความต้องการ ขาดการอุมชู ดูแล ให้ความรัก ความอบอุ่น เด็กก็จะเกิดความไม่ไว้วางใจ มีทัศนคติที่ไม่ดีต่อโลก โตขึ้นก็จะไม่รู้จักรักตนเอง และรักใครไม่เป็น

¹ ดร.อารี ริงสันท์, การสังเกตและฝึกงานพฤติกรรมเด็ก, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬารังไทย, 2524), หน้า 1.

ขั้นที่ 2 ความเป็นอิสระ - ความละเอียด และสงสัยไม่แน่ใจ (Autonomy VS. Shame and Doubt) อายุ 1 - 3 ปี เป็นวัยที่เริ่มเรียนที่จะช่วยตัวเอง หรืออาจจะเป็นเด็กที่สงสัย และละเอียดระคนกัน เด็กเริ่มจะช่วยเหลือตัวเอง ชอบสำรวจ คนคว่ำ ทดลอง ควรดูแลไม่ให้เกิดอันตราย การห้ามหรือบังคับในสิ่งที่ผู้ใหญ่ไม่ต้องการนั้นไม่ควรกระทำ ควรหาวิธีการนี้ให้ช่วยตัวเองอย่างละมุนละม่อม เด็กก็จะปฏิบัติได้เองโดยอัตโนมัติ

ขั้นที่ 3 ความคิดริเริ่ม - ความรู้สึกผิด (Initiative VS. Guilt) เริ่มเมื่ออายุ 3 - 6 ปี หน้านี้เด็กพัฒนาทักษะการรับรู้ ความคิดสติปัญญา และมีความอยากรู้อยากเห็นมากขึ้น เริ่มคิดและทำสิ่งใหม่ ๆ ชอบตั้งคำถาม ควรหาทางช่วยให้เด็กคิดหรือหาคำตอบให้ได้รับความรักความเข้าใจ จะทำให้เกิดความเชื่อมั่นในตัวเอง กล้าซักถาม มีความคิดริเริ่ม แสดงความเห็นปัญหา และไหวพริบในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ถ้าเด็กไม่ได้รับความรักความเข้าใจในวัยนี้ เด็กจะกลายเป็นคนขยาดข้อสิ่งใหม่ ๆ เก็บตัว ซื่อาย จะพูดและจะทำอะไรกลัวผิดอยู่เรื่อย ๆ และจะติดตัวไปจนถึงวัยผู้ใหญ่¹

ฟรอยด์ (Sigmund Freud) นักจิตวิทยาชาวออสเตรีย ได้ให้ความสำคัญบทบาทของประสบการณ์ในวัยเด็ก ซึ่งมีผลต่อการพัฒนาบุคลิกภาพเมื่อโตเป็นผู้ใหญ่ ช่วงอายุที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาบุคลิกภาพอย่างยิ่ง คือ ช่วงอายุในวัยเด็กเล็ก หากเด็กไม่ได้รับการตอบสนองเพียงพอในขั้นใด ก็จะทำให้เกิดการชะงัก (Fixation) และมีผลทำให้พฤติกรรมถดถอย (Regression) เกิดความกังวลใจ

¹ Erikson E, Childhood and Society. (New York: W.W. Norton, 1950), pp. 76-77.

ก่อให้เกิดปัญหาในการพัฒนาตัวเด็ก ในช่วงอายุ 2 - 6 ปี ของเด็กเป็นช่วงที่อยู่ใน
 ระยะ Anal Stage Phallic Stage และ Latency Stage จากการแบ่งของ
 فروยด์ ซึ่งเป็นระยะที่เด็กกำลังมีพัฒนาการทางบุคลิกภาพ

1. Anal Stage (1 - 2 ปี) เด็กกำลังเรียนรู้เรื่องการขับถ่าย
 การฝึกหัดจะต้องฝึกฝนด้วยความละมุนละม่อม ไม่ให้เด็กเกิดความรู้สึกขัดแย้ง ต้องมี
 ความสัมพันธ์อันดีกัน ไม่ให้เกิดความตึงเครียด

2. Phallic Stage (3 - 5 ปี) เด็กกำลังเรียนรู้สนใจ และ
 อยากรู้อยากเห็น เกี่ยวกับสภาพของร่างกาย เพศ และจะเลียนแบบผู้ใหญ่ การให้
 ความรักความอบอุ่นจึงจำเป็นสำหรับระยะนี้

3. Latency Stage (6 - 13 ปี) เป็นระยะที่เด็กเข้าโรงเรียน
 และความสนใจหันไปสู่สังคมภายนอก พยายามปรับตัวให้เข้ากับคนอื่น และเรียนรู้
 ความคิดเห็นของคนอื่น

พื้นฐานทางบุคลิกภาพตามหลักของ فروยด์ ถูกกำหนดในช่วง 5 ปีแรก ของ
 ชีวิต ถ้าบุคคลผ่านการพัฒนาการทุกขั้นตอนอย่างราบรื่น ได้รับความสุข ความพอใจ
 ได้สัมผัสอันอ่อนโยน ไม่รู้สึกเครียดในการฝึกหัด มีความรักความเข้าใจในความ
 ต้องการของเด็ก ไม่มีการลงโทษรุนแรง พัฒนาการทางบุคลิกภาพ ก็จะเป็นไปโดย
 ปกติ และมีบุคลิกภาพที่สมบูรณ์¹

จากรายงานของคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ไคกลาวถึงแนวคิดของ
 โฟรเบด (Frobel) และมอนเตสซอรี (Montessori) ซึ่งได้รับการยกย่องให้

1

Sigmund Freud, The Psychoanalytic Study of the Child,

Vol.6, (New York: International Universities Press, 1951), pp.73-75.

เป็นบิดาแห่งการอนุบาล และมอนเตสซอร์รี่ นักจิตวิทยาชาวอิตาลีเลียน ซึ่งได้ศึกษากันว่าเกี่ยวกับการ เสริมสร้างประสบการณ์ในโรงเรียนอนุบาลให้แก่เด็ก โดยให้เด็กได้เรียนรู้จากประสบการณ์และสิ่งแวดล้อมด้วยตนเอง เขาได้ริเริ่มการจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียนอนุบาลโดยเน้นเรื่องกิจกรรม อุปกรณ์การสอน และการจัดสถานที่ เพราะเขาเชื่อว่า เด็กทุกคนมีความสามารถอยู่ในตัว ควรจะได้รับการสนับสนุนให้แสดงออกโดยถูกต้อง ¹

รุซโซ (Jean-Jacques Rousseau) ได้เริ่มตนศึกษาจากธรรมชาติของเด็ก เขาได้เป็นผู้แหวกวงล้อมความเชื่อเดิมที่ว่า เด็กเป็นส่วนน้อยของผู้ใหญ่ เขาได้แยกรูปแบบและเนื้อหาการสอนเด็กจากวิธีการเดิมที่ซ้ำกับเด็กโต และตระหนักถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลของเด็ก เขาเน้นเรื่องการให้เด็กได้กิจกรรมการเรียนรู้ตามธรรมชาติ ไม่ควรเน้นเรื่องความจำ เห็นคุณค่าของการเล่นของเด็ก เด็กจะท่องไม่ได้รับคำสั่งที่เป็นคำพูดทุกชนิด การเรียนรู้ของเด็กจะทอง เกิดจากประสบการณ์เท่านั้น เด็กต้องไม่ได้รับการลงโทษทุกชนิด และต้องไม่ถูกขอร้องให้กล่าวคำขอโทษ การกระทำที่เด็กทำจะไม่ถือว่าเป็นผิดศีลธรรม ²

เปสตาลอสซี (Pestalozzi) เป็นตัวแทนของสัญชาตญาณของการศึกษาเด็กเล็ก เขาทุ่มเทความกึกของเขาทั้งหมดมาที่เด็กเล็กอย่างแท้จริง และเขาได้นำเอาความคิดใหม่ ๆ จากทฤษฎีทางการศึกษา นำมาปรับปรุงแล้วเอามาใช้ในห้องเรียนงานของเขาเป็นเครื่องแสดงให้เห็นถึงจุดเริ่มของรูปแบบความคิดใหม่ ๆ เกี่ยวกับการ

¹ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, การจัดบริการศูนย์เด็กก่อนวัยเรียน. (กรุงเทพฯ: เอราวัลการพิมพ์, 2523), หน้า 99 - 100.

² เล่มเดียวกัน, หน้า 101 - 102.

จัดการศึกษาเด็กเล็ก เขาสนใจลักษณะ 3 ประการ คือ ¹

1. เด็กบางคนจะถูกกักกันออกจากโรงเรียน
2. ลักษณะการเรียนการสอนเป็นแบบท่องจำ ซึ่งเขาเรียกว่า Super Ficial Verbosity (พูดกว้าง ๆ ระบุแบบผิวเผิน ท่องจำแบบนกแก้วนกขุนทอง)
3. การทำการลงโทษเด็กอย่างรุนแรง เมื่อเด็กจำบทเรียนไม่ได้

ความคิดของ เปสตาลอซี ถูกนำมาใช้ในโรงเรียนประถมในประเทศอังกฤษ คือ ความคิดที่นำเอาเด็กเรียนอายุต่างกันมาเรียนในชั้นเดียวกัน เด็กที่โตจะสอนเด็กที่เล็กกว่า เด็กเล็ก ๆ จะเรียนจากชีวิตจริง เช่น การนึ่งข้าวเหนียว มีการกำหนดกิจกรรมใหญ่กิจกรรมชาติ และพื้นฐานของสิ่งต่าง ๆ

จอห์น ดีวีย์ (John Dewey 1859 – 1952) เป็นนักปรัชญาการศึกษาที่มีชื่อเสียงของสหรัฐอเมริกา แนวความคิดของเขาเน้นถึงความมีเสรีภาพในการคิดของเด็ก เด็กควรจะมีเสรีภาพในการคิด และแสดงออกอย่างเสรี การศึกษาจะต้องถือเด็กเป็นศูนย์กลาง (Child Center) เขาไม่เห็นด้วยกับบทบาทที่ให้นักเรียนต้องเป็นฝ่ายรับฝ่ายเดียว โดยให้ครูเป็นผู้สอนให้หยุดตลอดเวลา เขามองเห็นครูในฐานะที่เป็นผู้จัดเตรียมประสบการณ์ ให้เกิดขึ้นกับเด็กโดยช่วยเหลือและส่งเสริม วางแนวทางที่เหมาะสมต่อเนื่องกันไป ²

นโยบายการจัดการศึกษาสำหรับประเทศที่พัฒนาแล้ว เช่น สหรัฐอเมริกา ยังได้ให้ความสำคัญของการจัดการศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัย ดังที่ เฮเซล เอฟ

¹ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, การจัดบริการศูนย์เด็กก่อนวัยเรียน. (กรุงเทพฯ: เอรากวัลการพิมพ์, 2523), หน้า 103.

² การจัดบริการศูนย์เด็กก่อนวัยเรียน, หน้า 104 – 112.

แกบเบิร์ต (Hazel F. Gabbard) กล่าวว่า จากการเริ่มต้นที่ค้ำในโรงเรียนเด็กเล็ก (Nursery School) และโรงเรียนอนุบาล (Kindergarten) เป็นสิ่งที่ได้รับการยกย่องว่ามีความสำคัญอย่างมากต่อการศึกษาในระดับประถม และถือว่าเป็นรากฐานอันสำคัญยิ่งของระบบโรงเรียนในอเมริกา¹

โจ แอด ฟรอสต์ (Joe L. Frost) อ้างถึง สมาคม Educational Politics Commission ของสหรัฐอเมริกาได้แถลงการณ์เกี่ยวกับการศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัย มีใจความสำคัญว่า "หัวใจสำคัญของการศึกษาในระยะเริ่มแรก คือ การที่จะช่วยให้สติปัญญาของเด็กได้รับการพัฒนา เพราะเด็กเพิ่งใคร่รู้จักกับโลกภายนอก ทุกสิ่งทุกอย่างรอบตัวเขาจะกลายเป็นสิ่งใหม่ ที่เด็กจะได้เรียนรู้ เช่น โลกของธรรมชาติ โลกของการเล่น โลกของตัวเอง และโลกของเด็กอื่น ๆ ที่จริงก่อนที่เด็กจะเข้ามาอยู่ในโรงเรียนนั้น เด็กได้รับสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้มาบ้างแล้ว แต่โรงเรียนจะช่วยทำให้ประสบการณ์ของเด็กขยายกว้างออกไปอีก นอกจากการพัฒนา ค่านสติปัญญาแล้ว ประสบการณ์ที่เด็กจะได้รับในช่วงปฐมวัยจะช่วยพัฒนาทางอารมณ์ของเด็กแต่ละคนด้วย ทำให้เด็กเกิดความรู้สึกที่มั่นคงปลอดภัย รู้จักการยกย่องนับถือตนเอง และที่สำคัญก็คือ ทำให้เด็กมีความรู้สึกว่าเขาได้ประสบความสำเร็จบางอย่าง เมื่อเข้ามาอยู่ในโรงเรียน นั่นคือ การที่เขาสามารถเรียนรู้ด้วยตนเอง และช่วยผู้อื่น เขาจะเกิดความรู้สึกว่า ตัวเองเป็นที่ยอมรับและมีคุณค่า ดังนั้น การศึกษาระดับนี้จึงนับว่ามีความสำคัญยิ่ง และควรจะเป็นส่วนหนึ่งของวัยเด็ก

¹ Hazel F. Gabbard, Status and Trends in Early Childhood

Education: Those First School Years. (New York: National Education Association, 1960), p. 3.

เพราะว่าสิ่งที่เด็กได้รับในช่วงแรกจนถึง 6 ปี จะมีผลต่อบุคลิกภาพของเด็กเป็นอย่างมาก และเป็นรากฐานสำคัญต่อการเรียนรู้ในระดับที่สูงขึ้น¹

สำหรับประเทศไทย การให้การศึกษาแก่เด็กในวัยนี้ ถูกเรียกว่า การศึกษาก่อนวัยเรียน หรือการศึกษาระดับปฐมวัย นักจิตวิทยาและนักการศึกษาของไทย ได้เห็นความสำคัญของเด็กในวัยนี้อยู่ไม่น้อย

วรุณ เหลลาถาวร และ กิติกร มีทรัพย์ ไก่กลาวไว้ในหนังสือที่เขียนเกี่ยวกับเด็กว่า ความเป็นไปในชีวิตเด็กเป็นฐานอันสำคัญของชีวิตในวัยผู้ใหญ่ ถ้าฐานชีวิตหนักแน่นมั่นคง เสียแต่เยาว์วัย ชีวิตในวัยต่อไปก็จะหนักแน่นมั่นคงตามไปด้วย ประจวบเกี่ยวกับกิจกรรมบ้านของ ถาลงหลักปักฐานไว้ดีแล้วแต่เริ่มตน จะไม่ถึงการทรุดเซหักพังลงโดยง่ายในภายหลัง²

แพทย์หญิงวัดเพ็ญ บุญประกอบ กล่าวถึงเด็กวัย 3 - 6 ขวบ ว่า มีความเจริญอย่างรวดเร็วมาก และมีลักษณะเฉพาะของเขาที่แตกต่างไปจาก 2 ปีแรก เป็นระยะที่เด็กมีข้อขัดแย้งทางใจไ้มากขึ้น พฤติกรรมบางอย่างอาจเป็นที่สงสัยของผู้ใหญ่ ถ้าผู้ใหญ่ไม่เข้าใจธรรมชาติของเด็กวัยนี้แล้ว มักมีปัญหาเกิดขึ้นเสมอ ดังนั้น หลักที่ผู้ใหญ่ควรปฏิบัติต่อเด็กวัยนี้คือ สนใจพฤติกรรม คำพูด กริยาท่าทีของเด็ก ให้ความอบอุ่นสนับสนุนกำลังใจของเด็ก พร้อมทั้งปกป้องอันตราย หลีกเลี่ยงการหลอกลวง การขู่ การลงโทษรุนแรง จัดหาเครื่องเล่นที่สร้างสรรค์ และที่เด็กจะใช้ประโยชน์

¹ Joe L. Frost, Early Childhood Education Rediscovered, (New York: Holt, Rinehart and Winston, 1977), p. 7.

² วรุณ อัญถาวร และกิติกร มีทรัพย์, คุยกับนักจิตวิทยาเรื่องเด็ก, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ปิยะสาส์น, 2522), หน้า 1.

ทั้งการออกกำลังกายและกำลังความคิด สอนและหัดให้เด็กช่วยตัวเอง ให้เด็กได้
 เข้าสังคม เพื่อ เรียนรู้หลักเกณฑ์ของการอยู่รวม เมื่อ เด็กทำผิดหรือ เข้าใจผิดรีบแก้ไข
 ให้ความจริงกับ เขาอย่างถูกต้อง ¹

เยาวพา เกษะคุปต์ ไทกลาวถึงการส่งเสริมการเรียนรู้สำหรับเด็กเล็ก
 ไว้ว่า เด็กในวัยก่อนเรียน 2 - 6 ปี เป็นช่วงอายุที่มีความละเอียดอ่อน เป็นวัย
 ทองของชีวิต ซึ่งเด็กจะเริ่มเรียนรู้โลกกว้าง และเป็นของของการพัฒนาบุคลิกภาพ
 นักการศึกษาพบว่า สติปัญญา ค่านิยม ทัศนคติ จริยธรรม และสิ่งต่าง ๆ ที่ได้รับ
 การปลูกฝังอย่างดียิ่งในช่วงนี้ จะมีผลต่อพัฒนาการในระยะต่อ ๆ ไปเป็นอย่างมาก
 การจัดการศึกษาสำหรับเด็กเล็กในบ้านเรามักถูกละเลย และไม่เห็นความสำคัญใน
 การจัดประสบการณ์ และสิ่งแวดล้อมให้เหมาะกับวัย และขั้นตอนในการพัฒนาการ
 พ่อแม่ส่งลูกมาโรงเรียนอนุบาล หรือศูนย์พัฒนาเด็กก็มักคาดหวังว่า เมื่อลูกกลับไปบ้าน
 ก็จะต้องอ่านออกเขียนได้ กิจเลขเป็น ซึ่งเป็นการเรียนรู้ภาควิชาการเท่านั้น การ
 เรียนด้านวิชาการยังไม่จำเป็นในระยะนี้ เด็กวัยนี้ควรได้รับการส่งเสริมให้รู้จักปรับ
 ตัวให้เข้ากับสังคมและสิ่งแวดล้อมรอบ ๆ ตัว ส่งเสริมให้เด็กพัฒนาความพร้อมทาง
 ร่างกาย อารมณ์ สังคม ความคิด และปัญญา เพื่อให้เขาสามารถอยู่กับผู้อื่น
 และมีพื้นฐานที่ดี เพื่อจะเติบโตเป็นผู้ที่มีคุณภาพ มีบุคลิกภาพ มีสุขภาพจิต และเป็น
 พลเมืองที่ดีของประเทศต่อไป ²

¹ วันเพ็ญ บุญประกอบ, "การพัฒนาจิตใจของเด็กอายุ 3 - 6 ขวบ"
 ใน เข้าใจเด็กก่อนวัยเรียน. (กรุงเทพฯ: ชมรมไทยอิสราเอล, 2523),
 หน้า 17 - 26.

² เยาวพา เกษะคุปต์, "การส่งเสริมการเรียนรู้สำหรับเด็กเล็ก" ใน
เข้าใจเด็กก่อนวัยเรียน. (กรุงเทพฯ: ชมรมไทยอิสราเอล, 2523), หน้า 44.

พูนสุข บุญยสวัสดิ์ และคณะ ไกล่กลาวถึงการพัฒนาการเรียนรู้อยู่ในระดับอนุบาลว่า เป็นวัยที่กำลังพัฒนาอย่างรวดเร็ว สมควรที่จะได้รับการส่งเสริมให้เจริญงอกงามด้านความคิดมากกว่าการฝึกความจำ เพราะเด็กมีความจำเป็นเลิศอยู่แล้ว จึงไม่จำเป็นต้องฝึกมากนัก และไม่ควรเน้นการอ่านออกเขียนไค้ด้วย เพราะกิจกรรมดังกล่าวเป็นการยากเกินไปและอยู่เหนือความสามารถของเด็กอนุบาล ที่พัฒนาการด้านต่าง ๆ ยังไม่พร้อม ดังนั้น การให้การศึกษาแก่ระดับปฐมวัย หรือเด็กอนุบาลควรจะเป็นการพัฒนาการเรียนรู้อำหรับเด็กก่อนเข้าเรียนชั้น ป. 1 ทั้งนี้ เพื่อเตรียมเด็กให้พร้อมที่จะรับการเรียนรู้อะดับสูง ๆ ขึ้นไป ซึ่งเปรียบเสมือนการตอกเสาเข็มที่ลึกและมั่นคงก่อนสร้างตึกสูง ๆ เพื่อป้องกันไม่ให้ตึกโค่นลงมาภายหลัง การเตรียมความพร้อมในช่วงนี้จะช่วยให้เด็กเกิดพัฒนาการการเรียนรู้ทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคม ที่เหมาะสมกับวัย และความสามารถของเด็ก พร้อมทั้งจะช่วยสร้างลักษณะนิสัยอันดีงาม ซึ่งจะเป็พื้นฐานการเป็นพลเมืองที่ดีของชาติต่อไปด้วย¹

สุมาลี จาคีกวณิช ประธานชมรมไทย-อิสราเอล อันเป็นชมรมซึ่งตระหนักถึงความสำคัญของเด็กก่อนวัยเรียน ไกล่กลาวไว้ว่า เด็กเป็นทรัพยากรที่มีค่าที่สุดของประเทศ เด็กเป็นสิ่งที่รักและความหวังสูงสุดของพ่อแม่ อนาคตของครอบครัว ของชุมชน ของประเทศชาติ จึงขึ้นอยู่กับคุณภาพของเด็กที่จะเจริญเติบโตเป็นประชากรผู้รับภาระของประเทศในอนาคต เด็กที่ได้รับการเลี้ยงดู ปลูกฝัง อย่างถูกต้องให้มีพื้นฐานที่ดี ทั้งทางร่างกาย สติปัญญา ความคิดสร้างสรรค์ อารมณ์ และสังคม จะพร้อมที่จะเผชิญกับสภาพของสังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วได้เป็น

¹ พูนสุข บุญยสวัสดิ์, "พัฒนาการการเรียนรู้ของเด็กระดับอนุบาล", ใน เข้าใจเด็กก่อนวัยเรียน. (กรุงเทพฯ: ชมรมไทยอิสราเอล, 2523), หน้า 2.

อย่างใด ทั้งจะมีความสามารถเป็นพลังสำคัญในการพัฒนาประเทศด้วย จึงตั้งปณิธานที่จะระดมกำลัง เขาร่วมพัฒนาเด็ก โดยเฉพาะเด็กก่อนวัยเรียนให้มากที่สุด¹

คณะกรรมการปฏิรูปการศึกษาได้กล่าวถึงความสำคัญและความจำเป็นของการจัดการศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัยไว้ดังนี้ "การจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัย เป็นรากฐานอันจำเป็น และสำคัญยิ่ง ในการพัฒนาบุคคลและสังคม เพราะกระบวนการเรียนรู้ของเด็กวัยนี้เป็นกระบวนการสืบเนื่องกันเป็นพื้นฐานการศึกษาในระดับที่สูงขึ้น เป็นการศึกษาตลอดชีวิตของแต่ละบุคคล และมีอิทธิพลต่อการปรับตัวในสังคม เด็กเป็นทรัพยากรที่ยังประโยชน์ให้แกชาติอันสูงสุด เพื่อขจัดความไม่เสมอภาคในฐานะของบุคคล และเพื่อสร้างความเป็นธรรมให้แก่เด็กทุกคนไม่ว่าปกติหรือผิดปกติ ไม่ว่าอยู่ในถิ่นฐานใด ไม่ว่าเชื้อชาติ ศาสนา และในฐานระดับใด ในสังคมควรถือเป็นนโยบายที่จะส่งเสริมให้มีการดำเนินการจัดประสบการณ์ และการศึกษาแก่เด็กก่อนวัยเรียนอย่างกว้างขวางและรีบด่วน ทั้งกำหนดเป้าหมายไว้อย่างชัดเจน โดยไม่ถือการศึกษาของเด็กระดับนี้ว่าเป็นเพียงการแก้ปัญหาสังคมเรื่องใดเรื่องหนึ่งเท่านั้น"²

อภัย จันทวิมล กล่าวไว้ว่า เคยมีผู้ใหญ่ขอสังเกตว่า เทคนิคในการจัดการศึกษาชั้นต่ำสุด มีการเปลี่ยนแปลงมากที่สุด และยิ่งสูงขึ้นการเปลี่ยนแปลงก็จะน้อยลงทุกที ตามแนวความคิดนี้ เทคนิคการจัดการศึกษาที่มีการพัฒนามากที่สุด คือ การศึกษาชั้นอนุบาล ความก้าวหน้าในเรื่องการศึกษาอนุบาล เป็นเครื่องวัดความเจริญ

¹ สุมาลี จาคีถาวนิช, เข้าใจเด็กก่อนวัยเรียน, หน้า ก.

² คณะกรรมการปฏิรูปการศึกษา, การศึกษาเพื่อชีวิตและสังคม : โครงสร้างเนื้อหา สาระ และกระบวนการเรียนรู้. (ม.ป.ท. , 2521), หน้า 6.

ของชาติบ้านเมืองส่วนหนึ่ง ประเทศใดที่มีการศึกษาอนุบาลเจริญก้าวหน้าเป็นปกติแผนการศึกษาในระดับอื่น ๆ ของประเทศนั้น ก็ย่อมเจริญก้าวหน้าตามไปด้วย ¹

หน่วยงานที่จัดการศึกษาก่อนวัยเรียนของกรุงเทพมหานครในปัจจุบัน

1. หน่วยงานที่อยู่ในความควบคุมของทางราชการ เป็นหน่วยงานที่จัดตั้งเพื่อให้การศึกษาสำหรับเด็กก่อนวัยเรียน โดยขึ้นกับการควบคุมดูแลของกระทรวง ทบวง กรม โดยตรง มีทั้งหน่วยงานที่ทางราชการเป็นผู้จัดตั้ง และหน่วยงานที่ทางราชการสนับสนุนให้เอกชนดำเนินการ โดยทางราชการเข้าไปควบคุม ในเรื่องการสนับสนุนอัตรากำลังครู หรือการควบคุมมาตรฐานทางวิชาการ หน่วยงานเหล่านี้ ได้แก่ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ จัดการศึกษาในรูปแบบโรงเรียนอนุบาล จะมีโรงเรียนอนุบาลในกรุงเทพมหานคร 4 โรงเรียน คือ อนุบาลวัดปรีณายก อนุบาลวัดนางนอง อนุบาลพิบูลเวศม์ อนุบาลสามเสน โรงเรียนอนุบาลในสังกัดของกรมการฝึกหัดครู ได้แก่ โรงเรียนอนุบาลลลิตาอนุตติย โรงเรียนอนุบาลในสังกัดทบวงมหาวิทยาลัยของรัฐ ได้แก่ โรงเรียนสาธิตจุฬาฯ สำหรับหลักสูตรที่ใช้ คือ หลักสูตรอนุบาลของกระทรวงศึกษาธิการ ฉบับ 2522 ซึ่งได้กำหนดจุดมุ่งหมายในการศึกษาเล่าเรียนไว้ดังนี้ ²

ศูนย์จิตวิทยาทรัพยากร

¹ อภัย จันทวิมล, "จงก้าวหน้าไปเถิด", พ่อแม่และครู ฉบับวันเด็ก 2503, (พระนคร: โรงพิมพ์ไทยสัมพันธ์, 2506), หน้า ก.

² ประณีต อัมพรสินธุ์, "วิวัฒนาการของการจัดการศึกษาก่อนวัยเรียนในประเทศไทย", (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2523), หน้า 236.

1.1 เพื่อส่งเสริมให้เด็กมีสุขนิสัยที่ดีเกี่ยวกับการกิน การออกกำลังกาย และการพักผ่อน อย่างถูกต้อง ตลอดจนรู้จักระวังรักษาตัวให้พ้นจากโรคภัย และอุบัติเหตุ

1.2 เพื่อปลูกฝังให้เด็กมีลักษณะนิสัยที่ดีงาม รู้จักควบคุมอารมณ์ของตน รู้จักและอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้

1.3 เพื่อส่งเสริมให้เด็กรู้จักสังเกต มีไหวพริบ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ สามารถแสดงออกชื่นชมต่อความไพเราะ และสิ่งสวยงามต่าง ๆ

1.4 เพื่อฝึกให้เด็กรู้จักใช้ประสาทสัมผัสได้อย่างเหมาะสม และเคลื่อนไหวร่างกายได้อย่างถูกต้อง

1.5 เพื่อให้รู้จักปฏิบัติกิจวัตรประจำวันด้วยตนเองได้¹

2. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน รัฐได้ส่งเสริมให้เอกชนจัดการศึกษาสำหรับกอนวัยเรียน โดยจัดอยู่ในรูปของโรงเรียนอนุบาล เนื่องจากว่ารัฐไม่สามารถจัดการศึกษาในระดับนี้ได้อย่างทั่วถึง และเพื่อให้สอดคล้องกับแผนการศึกษาแห่งชาติ 2520 ที่จะสนับสนุนให้ภาคเอกชนจัดให้มากที่สุด โดยรัฐ จะจัดเพื่อเป็นตัวอย่าง สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชนได้ใช้มาตรฐานขั้นต่ำสำหรับโรงเรียนราษฎร์ที่เปิดสอนระดับอนุบาลศึกษา พุทธศักราช 2520 ซึ่งบอกถึงสาระสำคัญในการดำเนินการ การบริการ และการจัดการเรียนการสอน ไว้โดยละเอียด และมีแนวทางสำหรับการจัดการเรียนการสอน ดังนี้คือ

¹ กรมสามัญศึกษา หน่วยงานพิเศษ, แนวการจัดประสบการณ์ชั้นอนุบาลปีที่ 1 - 2 พุทธศักราช 2522, (พระนคร: หน่วยงานพิเศษ, กรมสามัญศึกษา ม.ป.ป.), หน้า ก.

2.1 การเรียนการสอนในระดับอนุบาล เน้นในเรื่องการจัดกิจกรรม เตรียมความพร้อม ปลูกฝังนิสัย จรรยาบรรณ การพัฒนาการทางร่างกาย จิตใจของเด็ก และโภชนาการ ระยะเวลาเรียนในชั้นเรียนไม่เกินวันละ 3 ชั่วโมง 30 นาที ในสัปดาห์ไม่เกิน 17 ชั่วโมง 30 นาที

2.2 การจัดกิจกรรมและประสบการณ์ ภาคเช้าควรจัดกิจกรรม เกี่ยวกับการขยายประสบการณ์ ภาคบ่ายควรเป็นเวลาพักผ่อน และกิจกรรมเสริม ประสบการณ์

2.3 การสอนให้เน้นหนักในเรื่องฝึกให้นักเรียนรู้จักช่วยเหลือตนเอง ในการดำรงตนโดยไม่พึ่งผู้อื่น และเป็นการเตรียมเด็กให้มีความพร้อมทุกด้านคือพอที่จะ เข้าเรียนต่อในชั้นสูงขึ้น¹

3. กรมการฝึกหัดครู โรงเรียนที่สังกัดกรมการฝึกหัดครูในกรุงเทพฯ - มหานคร คือ โรงเรียนอนุบาลละอออุทิศ มีความมุ่งหมายในการจัดคือ เพื่อ ค้นคว้าเกี่ยวกับความเจริญเติบโตของเด็ก และจัดโครงการฝึกหัดอบรมเด็กก่อนเกณฑ์ บัณฑิตของโรงเรียนโครงการฝึกหัดครูชนบท²

4. พวงมหาวิทยาลัย เปิดสอนชั้นเด็กเล็กในรูปของโรงเรียนสาธิต อยู่ภายในมหาวิทยาลัย เพื่อประโยชน์ในการศึกษาค้นคว้าในด้านการเรียนการสอน การวิจัย และสนองความต้องการของบุคลากรเด็ก ในกรุงเทพมหานครมีอยู่ 2 แห่ง ด้วยกัน คือ

¹ ประณีต อัมพรสินธุ์, อ้างแล้ว, หน้า 236.

² กรมการฝึกหัดครู, ผลงานในรอบ 16 ปี ตั้งแต่ตั้งกรม 29 (กย. 2523), (พระนคร: สำนักพิมพ์คุรุสภา, 2524), หน้า 66.

4.1 โรงเรียนสาธิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (ฝ่ายประถม)
เปิดสอนระดับอนุบาลถึงประถมศึกษาปีที่ 6

4.2 โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร
เปิดสอนเมื่อ พ.ศ. 2496 ชั้นอนุบาลถึงประถมศึกษาปีที่ 6

5. กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ ได้จัดการศึกษาสำหรับเด็ก
ก่อนวัยเรียนในรูปแบบที่เรียกว่า โรงเรียนวัด สอนเด็กก่อนเกณฑ์ จัดว่าเป็นการ
ศึกษาสงเคราะห์ ผู้สอนคือ พระ และให้ฆราวาสเป็นครูช่วยสอน มีวัตถุประสงค์
ในการจัดดังนี้

5.1 เพื่อวางรากฐานการศึกษาของเด็กก่อนเกณฑ์ให้ความรู้
เพื่อเข้าเรียนชั้นประถมศึกษาต่อไปด้วยดี

5.2 เพื่อเป็นการปลูกฝังวัฒนธรรม ประเพณีอันดีงามของไทยให้
แก่เด็ก

5.3 เพื่อปลูกฝังธรรมะให้แก่เด็กแต่เยาว์วัย

5.4 เพื่อเป็นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับบ้าน โดยอาศัย
เด็กเป็นสื่อสัมพันธ์

5.5 เพื่อส่งเสริมให้เด็กมีสุขนิสัยที่ดี มีนิสัยร่าเริง รู้จักออก
กำลังกาย และพักผ่อน ที่ถูกต้อง ตลอดจนการป้องกันโรคภัยที่มาเบียดเบียน

5.6 เพื่อให้สามารถช่วยตัวเองได้ และสามารถปฏิบัติกิจวัตร
ประจำวันของคนได้

5.7 เพื่อส่งเสริมให้รู้จักการสังเกตและมีไหวพริบ มีความคิดริเริ่ม
สร้างสรรค์ในสิ่งที่ทำ

5.8 เพื่อส่งเสริมให้พระภิกษุสามเณรให้เข้าเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์
ต่อสังคม

5.9 เพื่อเป็นการสนองนโยบายของคณะสงฆ์ และกระทรวงศึกษา
ธิการ¹

6. สภาสตรีแห่งชาติ ในพระบรมราชูปถัมภ์ ได้จัดตั้งโครงการพัฒนา
เด็กชั้นเมื่อปี 2520 โดยมีวัตถุประสงค์ดังนี้คือ

6.1 เพื่อส่งเสริมให้มีการพัฒนาเด็กตั้งแต่แรกเกิดถึง 6 ปี ให้มี
ความสมบูรณ์ทั้งทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา เฉพาะอย่างยิ่งในครอบครัวที่มีบุตร
มาก มีรายได้น้อย หรืออยู่ในชนบทที่ห่างไกล

6.2 เพื่อยกระดับความเป็นอยู่ในเด็กแต่ละครอบครัวให้เท่าเทียมกัน

6.3 เพื่อเสริมความรู้ให้มารดาที่มีความเข้าใจในการวางแผน
ครอบครัว และปฏิบัติตนให้ถูกต้องในระหว่างตั้งครรภ์

6.4 เพื่อส่งเสริมสนับสนุน ช่วยเหลือองค์การสมาชิกสภาสตรีแห่งชาติ
หน่วยงานของรัฐ และเอกชนเห็นความสำคัญในการช่วยเหลือให้มีการจัดตั้งสถาน -
พัฒนาเด็กในแหล่งชุมชนต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง

การดำเนินการจัดตั้งโครงการ เพื่อให้สอดคล้องกับแผนงานขององค์การ
สหประชาชาติที่กำหนดให้ ปี 2522 ซึ่งเป็นปีเด็กสากล และสอดคล้องกับแผนพัฒนา
เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ พ.ศ. 2520 - 2524 ปัจจุบันมีสถานพัฒนาเด็ก

¹ กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, คู่มืออบรมเด็กก่อนเกณฑ์ทั้งกับ
(พระชนคร: โรงพิมพ์การศาสนา, 2522), หน้า 1.

จำนวนทั้งหมด 23 แห่ง ทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ในกรุงเทพมหานครจัดตั้ง 4 แห่งด้วยกัน¹

ปัญหาการจักษุชนัยเด็กก่อนวัยเรียนในประเทศไทย

1. ศูนย์สำหรับเด็กมีมาตรฐานในการดำเนินงานต่างกัน และไม่ครอบคลุมถึงเด็กที่ยากจน ทำให้เสียเปรียบเมื่อเขาอยู่ชั้นประถมศึกษา และบริการต่าง ๆ ก็ไม่กระจายไปยังเด็กที่คอยโอกาสประเภทอื่น ๆ ค่าย
2. รัฐบาลนโยบายในการประสานงานระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ ทำให้เกิดการลงทุนซ้ำซ้อน
3. ศูนย์ขาดมาตรฐานในการดำเนินงานในด้านการวางแผนการสอนให้มีคุณภาพ ขาดการจักษุกิจกรรมที่เหมาะสม ขาดบุคลากรที่มีมาตรฐาน
4. รัฐบาลนโยบายที่เน้นหนักในการฝึกบุคลากร ขาดการนิเทศงานที่เหมาะสม การติดตามดูแลการปฏิบัติงานของศูนย์ไม่รัดกุม
5. ทองถิ่นที่ยากจนให้การสนับสนุนการดำเนินงานของศูนย์ได้น้อยมาก ทำให้บุคลากรบางประเภทที่ต้องอาศัยค่าตอบแทนจากทองถิ่นได้รับค่าตอบแทนต่ำ
6. บิดามารดาขาดความรู้ในการเลี้ยงดูเด็ก ทำให้เกิดปัญหาในค่านิยมทางการ ขาดการสร้างเสริมพัฒนาการทางสติปัญญา และขาดความเข้าใจในเรื่องแสงมองตามฟุ้งม มังคละ ๓๓๑๒๕๐๔๒๕๐๒๕๐๒๕๐๒๕๐๒๕๐๒๕๐๒๕๐๒๕๐๒๕๐๒๕๐๒๕๐

¹ ศาสตราจารย์แห่งชาติ ในพระบรมราชินีนาถ, "โครงการพัฒนาเด็กเล็ก พ.ศ. 2522 - 2524," (อัครสำเนา), หน้า 1 - 2.

เรื่องเตรียมความพร้อม มักต้องการให้ครูสอนหนังสือให้เด็ก 1

พฤติกรรมปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน

ในปี ค.ศ. 1960 แพลนเคอร์ส (Ned A. Flanders) ได้พัฒนาระบบวิเคราะห์พฤติกรรม พฤติกรรมการเรียนการสอนที่เกิดขึ้นในห้องเรียน ที่เรียกว่า FIAC (Flanders' Interaction Analysis Categories) โดยมีหลักการว่า อิทธิพลของครูที่ใช้ในการสอนนั้น สามารถนำมาวิเคราะห์ได้โดยการสังเกตและบันทึกพฤติกรรมที่เป็นคำพูดทั้งของครูและนักเรียน เขาได้แบ่งพฤติกรรมของครูออกเป็น 2 ลักษณะใหญ่ ๆ คือ

พฤติกรรมของครู แยกเป็น

ก. อิทธิพลทางอ้อม (Indirect Influence) ไคแก

1. ครูยอมรับความรู้สึกของนักเรียน เป็นพฤติกรรมที่ครูยอมรับความรู้สึกของนักเรียน และแสดงออกด้วยวาจาในลักษณะที่เห็นอกเห็นใจ ไม่ข่มขู่ไม่ว่าจะเป็นความรู้สึกในคำที่พอใจของครูหรือไม่ก็ตาม

2. ครูให้คำยกย่องชมเชย เป็นการให้คำยกย่องชมเชย หรือสนับสนุนให้กำลังใจ การกล่าวว่า "ดีมาก" หรือ "พูดต่อไปซิ" หรือการพูดตกลงขบขัน แต่ไม่ใช่การล้อเลียนจากตาดังนักเรียนคนใดคนหนึ่ง

¹ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี, "การจัดศูนย์เด็กก่อนวัยเรียนในประเทศไทย", (งานวิจัย ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2520), (อัครสำเนา).

3. ครูยอมรับความคิดเห็นและนำความคิดเห็นของนักเรียนมาใช้เป็นการยอมรับความคิดเห็นและนำความคิดเห็นหรือข้อ เสนอแนะของนักเรียนมาใช้ในการสอน การนำความคิดเห็นของนักเรียนมาพูดซ้ำให้นักเรียนทั้งห้องได้รับทราบและอธิบาย หรือปรับปรุงข้อความที่นักเรียนพูดให้ชัดเจนยิ่งขึ้น แต่เมื่อใดก็ตามที่ครูสอดแทรกความคิดเห็นของตนเองลงไปเลย จะต้องบันทึกไว้ในพฤติกรรมประเภทที่ 5

4. การถาม เป็นการถามคำถามเกี่ยวกับเนื้อหาหรือวิธีการต่าง ๆ โดยมีวัตถุประสงค์ให้นักเรียนตอบ

ข. อิทธิพลทางตรง (Direct Influence) ใดแก่

5. การอธิบาย ครูอธิบายข้อเท็จจริงหรือความคิดเห็นต่าง ๆ เกี่ยวกับเนื้อหาวิชา หรือวิธีการต่าง ๆ การแสดงความคิดเห็นของครู

6. การแนะแนวทาง เป็นการออกคำสั่งหรือแนะแนวทางโดยมีความมุ่งหมายให้นักเรียนปฏิบัติตาม

7. การวิจารณ์หรือตัดสิน เป็นพฤติกรรมที่แสดงว่า ครู เป็นใหญ่ในการเรียนการสอน การดูว่านักเรียน การวิจารณ์คำพูดหรือการกระทำของนักเรียน การไล่นักเรียนออกจากห้อง คำกล่าวที่ประสงค์ให้นักเรียนเปลี่ยนพฤติกรรมไปสู่แนวที่ครูประสงค์

พฤติกรรมของนักเรียน แยกเป็น

8. นักเรียนแสดงพฤติกรรมตอบสนอง นักเรียนพูดตอบสนองการพูดของครู

9. นักเรียนแสดงพฤติกรรมริเริ่ม นักเรียนเป็นฝ่ายริเริ่มในการพูดเอง เช่น แสดงความคิดเห็น การตั้งคำถามครู

10. การเงี้ยวหรือสับสน ไคแก การหยุดเว้นระยะการพูด ช่วงเวลาแห่งการเงี้ยว หรือความวุ่นวายสับสน ซึ่งไม่อาจจำแนกพฤติกรรมในขณะนั้นให้เขาอยู่ในประเภทใดได้

เครื่องมือวิเคราะห์พฤติกรรมนี้แบ่งออกเป็น 10 ประเภท เป็นพฤติกรรมครู 7 ประเภท พฤติกรรมนักเรียน 2 ประเภท อีกประเภทหนึ่งเป็นพฤติกรรมของการเงี้ยวหรือสับสน¹

เมลเลย์ และ มิทเซล (Medley and Mitzel) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับเครื่องมือของ แพลนเคอร์ส ว่า ได้พัฒนาเครื่องมือวิเคราะห์พฤติกรรมนี้ได้ดีมาก เพราะเป็นระบบที่ไม่เหมือนใคร สามารถเรียงลำดับประเภทของพฤติกรรมและใช้ช่วงเวลาสำหรับการสังเกตทุก ๆ 3 วินาที²

แอมมิคอน และ ซีมอน (Amidon and Simon) ได้สำรวจเอกสารเกี่ยวกับการใช้ขอมูลที่ได้จากการสังเกตเป็นเครื่องมือวัดพฤติกรรม ปรากฏว่าระเบียบวิธีสังเกตที่ใช้กันแพร่หลายมากที่สุดคือ ระบบของ แพลนเคอร์ส สิ่งที่ได้จากการวิเคราะห์พฤติกรรมและนำมาใช้อย่างกว้างขวางในการวิจัยการศึกษา คือ

¹ Ned A. Flanders, Analyzing Teaching Behavior. (Massachusetts: Addison-Wesley Publishing Company, 1970), p. 448.

² Medley, D.M. and Mitzel, H.E., "Measuring Classroom Behavior by Systematic Observation," Handbook of Research on Teaching, (Chicago: Rand McNally, 1963), p. 247.

อัตราส่วนระหว่างการใช้อธิพจน์ทางอ้อม และอธิพจน์ทางตรง¹ เช่นที่ คันทิงแฮม (Cunningham) พบว่า การคำนวณอัตราส่วนอธิพจน์ทางอ้อมและทางตรงที่ครูใช้ในการสอนเป็นส่วนสำคัญในการหาความสัมพันธ์ระหว่างการเรียน กับการตัดสินใจอย่างเสรีในการเลือกวิชาเรียน โดยทั่วไปอธิพจน์ทางตรงมีแนวโน้มในทางจำกัดเสรีภาพของนักเรียนในเรื่องการแสดงออก ในขณะที่อธิพจน์ทางอ้อมมีแนวโน้มในทางให้เสรีภาพในการแสดงออก²

ริชาร์ด โอเบอร์ (R. Ober) ได้ปรับปรุงเครื่องมือการสังเกตและวิเคราะห์พฤติกรรมจากของ แพลนเคอร์ส โดยจำแนกพฤติกรรมของครูและนักเรียนเป็น 19 ประเภท และแบ่งพฤติกรรมเป็นคู่ ๆ คู่หนึ่ง ๆ เป็นพฤติกรรมอย่างเดียวกัน ไขหมายเลขต่างกัน กำกับพฤติกรรมของครูและนักเรียน³

ในการศึกษาถึงอิทธิพลของพฤติกรรมการสอนที่มีต่อนักเรียน อมิกอน และ แพลนเคอร์ส (Amidon and Flanders) ได้เปรียบเทียบผลการเรียนรู้อธิพจน์

¹ Amidon J. and Simon, The Role of the Teacher in the Classroom, (Minneapolis, Minnesota: Association for Productive Teaching Inc., 1967), pp. 14-29.

² Cunningham, J.D., "Interaction Analysis : A Useful Technique for Research and Science Supervision", in Science Education, (New York: Addison-Wesley Pub., 1967)

³ Richard L. Ober, Bentley, Ernest L., and Miller, Edith, Systematic Observation of Teaching, (New Jersey: Prentice-Hall, Inc., 1971), pp. 80.

เรขาคณิตของนักเรียนกลุ่มที่ได้รับการสอนแบบครูที่ใช้อิทธิพลทางตรง และอิทธิพลทางอ้อม ผลปรากฏว่า นักเรียนในกลุ่มที่ครูใช้อิทธิพลทางอ้อมจะเรียนวิชาเรขาคณิตได้ดีกว่าอีกกลุ่มหนึ่ง และแฟลนเคอร์ โกลดราว่า พฤติกรรมของครูที่ใช้อิทธิพลทางอ้อมจะช่วยให้เสริมสร้างเจตคติ และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน มีประสิทธิภาพสูงกว่าครูที่ใช้อิทธิพลทางตรง ¹

แกริสัน (Garrison) ได้ศึกษาพฤติกรรมของครูและนักเรียน 2 กลุ่ม โดยพบว่า พฤติกรรมของนักเรียนสัมพันธ์ต่อพฤติกรรมของครูอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ² เช่นเดียวกับ เนลสัน (Nelson) ได้ทำการวิเคราะห์พฤติกรรมการสอนในชั้นเรียนของโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยกาลิฟอร์เนีย ที่ลอสแอนเจลิส ระหว่างปีการศึกษา 1961 - 1962 นักเรียนที่มีอายุเฉลี่ยระหว่าง 6 - 7 ปี เขาได้จำกัดสถานการณ์ โดยให้ครูคนเดียวกันสอนนักเรียนชั้นเดียวกันในวิชาภาษาศิลป์ ให้ครูทำการสอน 2 วิธีคือ ใช้อิทธิพลทางอ้อมและอิทธิพลทางตรง หลังจากใช้เวลาในการรวบรวมข้อมูล 10 เดือน จึงพบว่า อิทธิพลทางอ้อมของครูมีความสัมพันธ์ทางบวกกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนภาษาเขียน และศัพท์ของนักเรียน ในขณะที่อิทธิพลทางตรงของครูเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาทักษะทางภาษาเขียนและศัพท์ของนักเรียน ³

¹ Edmund J. Amidon. Interaction Analysis. (Massachusetts: Addison-Wesley Publishing Company, 1967), pp. 161-166

² Garrison L., "Comparison of Verbal Behavior of Teacher and Pupil in Lesson Designed to Achieve Creative Response", Dissertation Abstracts. 28 (July 1976), 818 A.

³ Nelson, "Teacher Leadership : An Empirical Approach to Analyzing Teacher Behavior in the Classroom," The Journal of Teacher Education, 4 (April 1966): 417-425.

แอนเดอร์สัน (Anderson) ได้ศึกษาพฤติกรรมปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูและนักเรียน พบว่า พฤติกรรมของครูมีอิทธิพลต่อการแสดงพฤติกรรมของนักเรียน กล่าวคือ ครูที่มีพฤติกรรมผสมผสาน (Integrative) ซึ่งครูใช้คำพูดที่ไม่เป็นการขู่มขู่บังคับหรือสั่ง ครูจะให้โอกาสนักเรียนรู้จักเลือกทำในสิ่งที่ตนสนใจ สร้างบรรยากาศประชาธิปไตยในห้องเรียน นักเรียนจะมีความคิดริเริ่ม และจะแสดงพฤติกรรมที่จะแก้ปัญหามากขึ้น ส่วนครูที่มีพฤติกรรมควบคุม (Dominative) นักเรียนจะลดความสนใจในการเรียน แม้จะแสดงอาการยินยอมรับฟัง ¹

เลอ เชียร์ (Le Shier) ได้ศึกษาพฤติกรรมการพูดในการสอนที่วิทยาลัย โดยใช้วิธีของ แพลนเคอร์ ผลปรากฏว่า คะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของกลุ่มที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง สัมพันธ์กับอัตราการพูดของครู ²

พารริช (Parrish) ได้สังเกตและวิเคราะห์พฤติกรรมการเรียนการสอนที่วิทยาลัยในโรงเรียนมัธยม โดยใช้เครื่องมือวิเคราะห์ที่แบ่งพฤติกรรมเป็น 45 ประเภท ซึ่งปรับปรุงจากของแพลนเคอร์ ผลการวิจัยพบว่า การพูดของครูจะพูดเพื่ออธิบาย หรือพูดตอบข้อซักถาม ประมาณ 75% ของคำพูดทั้งหมด ที่เกิดขึ้นใน

¹ Anderson, "A Quantitative Method of Assess Content Structure in Verbal Interaction", Journal of Research in Science Teaching, 9 (June 1970): 305-321.

² Le Shier, "The Use of Interaction Analysis in BSCS Laboratory Block Classroom", The Journal of Teacher Education XVII; 1967, pp. 439-445.

ระหว่างเวลาที่เรียนวิชาชีววิทยาภาคบรรยาย และสรุปประมาณ 50% ของการพูดทั้งหมดในภาคปฏิบัติ ¹

โจเซฟ (Joseph) ได้ศึกษาทำนองเดียวกันนี้ในการเรียนการสอนวิชาภาษาอังกฤษ และพบว่า พฤติกรรมโดยอ้อมของครูสัมพันธ์กับการใช้คำถามของนักเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ระดับ .01 ²

วิทฮอลล์ และ เลวิส (Withall and Lewis) พบว่า ครูที่ออกคำสั่งกำหนดหรือบอกให้นักเรียนทำโดยตรง นักเรียนจะมีพฤติกรรมก้าวร้าว (Aggressive) แต่ถาครูใช้วิธีเปิดโอกาสให้นักเรียนสามารถเลือกทำสิ่งต่าง ๆ ตามความสนใจได้แล้ว ครูจะได้รับความร่วมมือและความรู้สึกที่มิใช่ไม่ตรีจิตจากนักเรียน ³

แมเปิ้ล (Maple) พบว่า พฤติกรรมโต้ตอบ (Verbal Behavior) ของครูที่เป็นพฤติกรรมโดยอ้อมมากขึ้น จะทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนมีมากขึ้น และเป็นการปรับปรุงบรรยากาศในการเรียนให้มีความสัมพันธ์ควยดี ครูจะ

¹ Parrish, "A Study of the Effects of Inservice Training in Interaction Analysis on Verval Behavior of Experienced Teacher", Dissertation Abstract, 29: 1969, 3024-A.

² Joseph, "The Relationship between Teacher Behavior and the Incidence of Thought-provoking Question by Student", The Journal of Education Research, 62, 1968, pp. 117-122.

³ Withall, "An Objective Measure of Teacher's Classroom Interaction", Journal of Educational Psychology, (April, 1956): 693.

รู้สึกรู้ว่านักเรียนให้ความร่วมมือและมีทัศนคติที่ดีต่อครูเพิ่มขึ้น¹

บัวบุชา ชื่อตรง ได้ทำการวิเคราะห์พฤติกรรมทางวาจาในการเรียนการสอนวิชาภาษาไทย สังคมศึกษา และวิทยาศาสตร์ ผลการวิจัยคือ ลักษณะพฤติกรรมทางวาจาในการเรียนการสอนแต่ละวิชาโดยส่วนรวมนั้น ครูเป็นฝ่ายแสดงมากกว่า ครูใช้วิธีบรรยายมากกว่าวิธีอื่น ใช้ข้อเท็จจริงทางตรงมากกว่าทางอ้อม ใช้การควบคุมมากกว่าการกระตุ้น ส่วนการพูดของนักเรียนนั้น เป็นการพูดเพื่อตอบสนองการพูดของครูมากกว่าการพูดขึ้นเอง การเปรียบเทียบพฤติกรรมทางวาจาระหว่างวิชา ปรากฏว่า วิชาสังคมเป็นวิชาที่ครูแสดงพฤติกรรมทางวาจามากที่สุด แต่เป็นวิชาที่ครูใช้การกระตุ้นพฤติกรรมของนักเรียนมากกว่าการควบคุม ภาษาไทยเป็นวิชาที่นักเรียนพูดเพื่อตอบสนองการพูดของครูมากกว่าพูดขึ้นเอง ส่วนวิชาอื่นนักเรียนมีการพูดขึ้นเองมากกว่า²

ผลการวิจัยของ ลินจง บุญยังยืน³ และ สาคร นิปรียาย⁴

¹ Maples, "A Study of Elementary. Student Teachers Patterns of Verbal Interaction", Dissertation Abstracts, p. 3104.

² บัวบุชา ชื่อตรง, "การวิเคราะห์พฤติกรรมเกี่ยวกับการใช้คำพูดในการเรียนการสอน", (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2512), 80 หน้า.

³ ลินจง บุญยังยืน, "การสังเกตและวิเคราะห์การสอนวรรณคดีไทยของนักศึกษาฝึกสอนชั้นประกาศนียบัตรวิชาการศึกษา ปีการศึกษา 2515 (ปริญญาโทบัณฑิต กศ.ม. วิทยาลัยวิชาการศึกษาประสานมิตร 2516).

⁴ สาคร นิปรียาย, "การสังเกตและวิเคราะห์เปรียบเทียบพฤติกรรมการสอนในแนวสืบสวนสอบสวน กับการสอนในแนวเดิมของนักเรียนฝึกสอนชั้นประกาศนียบัตรวิชาการศึกษา" (ปริญญาโทบัณฑิต กศ.ม. ประสานมิตร 2516).

สนับสนุนการวิจัยของ บัวบุชา ชื่อตรง ว่า พฤติกรรมที่นักศึกษาฝึกสอนใช้มากในการสอน คือ การอธิบาย การนำเสนอเนื้อหา ส่วนการใช้คำถามนั้นมีคำถามแนวแคบมากกว่าแนวกว้าง สถาพร มาลีเวชพงศ์ ก็ได้ศึกษาพฤติกรรมการสอนที่ลัทธิธรรมในระดับชั้นประกาศนียบัตรวิชาการศึกษา พบว่า ครูใช้อิทธิพลทางตรงมากกว่าทางอ้อม และใช้คำถามแนวแคบมากกว่าแนวกว้าง¹ วราภรณ์ ชัยโอกาส ได้ศึกษาวิจัยว่าพฤติกรรมการริเริ่มของนักเรียนจะแปรไปตามพฤติกรรมการสอนของครู ถ้าครูใช้อิทธิพลทางตรงมาก นักเรียนก็จะมีพฤติกรรมตอบสนองมาก แต่ถาครูใช้อิทธิพลทางอ้อมมาก นักเรียนจะมีพฤติกรรมริเริ่มมาก²

ธีระชัย ปุณณโชติ ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมทางวาจาของครูสอนวิทยาศาสตร์ในชั้นประถม และความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียน พบว่า การใช้อิทธิพลทางอ้อมของครู ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียนไ้มากกว่าอิทธิพลทางตรง ครูส่วนใหญ่ใช้เวลาในการบรรยาย และให้แนวทางส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ใค่น้อย ครูที่ใช้คำถามแนวแคบมาก ความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียนจะน้อย ถ้าครูใช้เวลาในการกระตุ้นให้นักเรียนพูดริเริ่มมาก จะช่วยส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียน เวลาที่ใช้ไปในการวิจารณ์หรือการใช้อำนาจของครูหรือเวลาที่มีการเจียมหรือสับสน ไม่มีผลต่อความคิดสร้างสรรค์ พฤติกรรมของครูมีอิทธิพลต่อความคิด

¹ สถาพร มาลีเวชพงศ์, "การวิเคราะห์พฤติกรรมการเรียนการสอนที่ลัทธิธรรม ชั้นประกาศนียบัตรวิชาการศึกษาชั้นสูง ปีการศึกษา 2516" (ปริญญาานิพนธ์ กศ.ม. วิทยาลัยวิชาการศึกษาระสาณมิตร, 2517).

² วราภรณ์ ชัยโอกาส, "การสังเกตและวิเคราะห์ห้วงวนการเรียนการสอนวิทยาศาสตร์แบบสืบสวนสอบสวน และการสร้างโครงท่นการสอน", (ปริญญาานิพนธ์ กศ.ม. วิทยาลัยวิชาการศึกษาระสาณมิตร, 2515).

สร้างสรรค์ของนักเรียนหญิงมากกว่าความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียนชาย¹

นำทรัพย์สิน จันทร์หอม โค้ชให้เห็นถึงพฤติกรรมปฏิสัมพันธ์ โดยพบว่า ถ้า นักเรียนรู้สึกพอใจ สบอารมณ์ ในการกระทำหรือพฤติกรรมที่ครูแสดงต่อตนและต่อเพื่อน การกระทำของครูนั้น จะช่วยสร้างพฤติกรรมที่พึงประสงค์ให้แก่ นักเรียน ส่งเสริมให้นักเรียนสนใจต่อการเรียน ตลอดจนปลูกฝังทัศนคติที่ดี²

นลินี วันชัย ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน พบว่า ครูที่นักเรียนต้องการคือ ครูที่มีการติดต่อเกี่ยวข้องกับนักเรียนอย่างใกล้ชิด มีความใกล้ชิดสนิทสนมไม่เฉยเมย ไม่ถูกเหยียดหยาม ไม่แสดงว่าคนแก่กว่าเด็ก³ มีมนุษยเมตตา ศึกษาพบว่า นอกจากคุณสมบัติด้านการสอน และการให้การอบรมแก่นักเรียนแล้ว ครูยังต้องมีสัมพันธภาพกับนักเรียน ส่งเสริมให้กำลังใจของชมเชย ให้คำแนะนำ มีความเมตตากรุณา มีความยุติธรรม มีเหตุผล และบุคลิกภาพที่ดี ความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียนดี นักเรียนจะตั้งใจเรียน⁴

¹ ชีระชัย ปุณณโชติ, "การสังเกตพฤติกรรมการเรียนและการสอนอย่างมีระบบ", วารสารครูศาสตร์, 2 (5-6): (สิงหาคม-ตุลาคม 2515), หน้า 38-40.

² นำทรัพย์สิน จันทร์หอม, "ความมุ่งหวังของนักเรียนต่อการลงโทษ และการให้รางวัล", (ปริญญาานิพนธ์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2515); หน้า 67.

³ นลินี วันชัย, "การศึกษาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของครูกับนักเรียนตามอุดมคติในทัศนะของครูและนักเรียน", (ปริญญาานิพนธ์ครุศาสตร์มหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2510), หน้า 55.

⁴ มัลลิกา ปิยะมาคา, "การสำรวจคุณลักษณะของครูในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา", (ปริญญาานิพนธ์ กศ.ม., วิทยาลัยวิชาการศึกษาประสานมิตร, 2511), หน้า 133.

พฤติกรรมทางสังคมของเด็กปฐมวัย ✓

พฤติกรรมของมนุษย์นั้น เป็นอิทธิพลของสังคมทั้งสิ้น มนุษย์เมื่ออาศัยอยู่ในสังคมใด ๆ ก็มักแสดงค่านิยมตามสังคมนั้น ๆ เพราะเขากลัวถูกกล่าวหาว่าเป็นคนหัวเกา กนไร้ศีลธรรม หรือพวกถ่วงความเจริญ ค่านิยมของสังคมนี้มีอิทธิพลต่อพัฒนาการทางสังคมของมนุษย์มากที่สุด ฉะนั้น การที่จะใส่ค่านิยมใด ๆ ลงไปในเด็กในการอบรมเลี้ยงดูนั้น ควรได้รับการพิจารณาอย่างรอบคอบ

ปัจจัยการสร้างค่านิยมของสังคม

1. การเลี้ยงดูซึ่ง เริ่มจากบ้านการวางกฎเกณฑ์พฤติกรรมของบิดามารดา ความสัมพันธ์ของบิดาในครอบครัวอย่างใกล้ชิด ค่านิยม และทัศนคติของสมาชิกในครอบครัว
2. สิ่งแวดล้อมในกลุ่มชนที่เขาอาศัย ตลอดจนสื่อสารมวลชนต่าง ๆ ค่านิยม ทัศนคติของชนหมูเดียวกัน
3. สถาบันการศึกษา ได้แก่ ค่านิยมของสถาบัน และแนวทางศึกษาวิธีการให้การศึกษา
4. กลุ่มเพื่อน (peer group) ได้แก่ การรวมตัวเป็น แก๊งค์ (gang) การสร้างค่านิยมร่วมกัน
5. สถาบันการปกครอง (government) ได้แก่ ค่านิยมทางการเมือง ความเชื่อต่าง ๆ
6. ระบอบวิฤภาวะและพัฒนาการบ้านต่าง ๆ อันเป็นส่วนเฉพาะบุคคลว่า

สามารถที่จะปรับตนเข้ากับสังคมระดับใดก็ได้แทน¹

ลักษณะความสัมพันธ์ทางสังคมในระยะต้น

ในระยะวัยเด็กตอนต้นนั้น สังคมที่มนุษย์มีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิด คือ ครอบครัว ซึ่งเป็นตัวแทนถ่ายทอดวัฒนธรรม คีลธรรม และจริยธรรมให้แก่เขากาเนียมของวัฒนธรรม และคีลธรรมจึงเป็นลักษณะพิเศษของครอบครัวแต่ละครอบครัวจะถ่ายทอดให้กับเด็ก เมื่อเด็กก้าวออกไปสู่โลกภายนอก กาเนียมนี้ก็จะติดตัวเด็กไปเสมอ เมื่อเด็กเข้าสู่โลกภายนอก เด็กก็จะต้องเข้าไปอยู่ในสังคม สังคมภายนอกในระยะเริ่มแรกคือ โรงเรียน เด็กจะปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรม และคีลธรรม กฎปฏิบัติของสังคมที่เขาเป็นสมาชิกและพร้อมกันนั้นกาเนียมของเขา ก็จะพัฒนาการไปด้วยตามวัย เด็กจะต้องเรียนที่จะปรับตัวให้เข้ากับความเป็นไปของรอบ ๆ ตัวเขา²

อิทธิพลของกลุ่มเพื่อน (peer group)

ความสัมพันธ์ของเพื่อนรวมกลุ่มนั้น มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของมนุษย์มาตั้งแต่วัยเด็ก ความจริงแล้วเด็กเริ่มรับรู้ถึงเพื่อนรุ่นเดียวกัน ตั้งแต่อายุได้ 6 เดือน แต่ยังไม่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิด เด็กจะไม่โต้ตอบและแสดงความสนใจซึ่งกันและกันจนกว่าจะมีอายุ 9 เดือน และจะเริ่มมีการโต้ตอบระหว่างเพื่อนเห็นชัดเมื่ออายุ 2 ปี ในการเลือกคบเพื่อนรวมหมู่นั้น เด็กมักเลือกเพื่อนที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับตน หรือคนที่อยู่แวดล้อมตัวเขา และเมื่อเขาโตขึ้นเขาก็จะรับอิทธิพลจากเพื่อนรวมกลุ่มมากขึ้น ในวัยเด็กเด็กมักต้องการให้ตนเป็นที่ยอมรับของผู้ที่อยู่ใกล้ชิดตน เมื่อเริ่มเจริญ

¹ ดร.พรภททิพย์ ศิริวรรณมุขัย, จิตวิทยาพัฒนาการ. (กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2520), หน้า 130.

² จิตวิทยาพัฒนาการ, หน้า 130.

เติบโตขึ้นเพื่อนก็เข้ามาแทนที่ เด็กมักต้องการให้คนเป็นที่ชื่นชมของกลุ่มเพื่อน¹

นอกจากกลุ่มเพื่อนแล้ว องค์ประกอบอื่น ๆ ของสังคมที่ล้อมรอบตัวเรามีบทบาทในการพัฒนาการทางสังคมทั้งสิ้น เนื่องจากความสัมพันธ์ของสังคมและสมาชิกนั้นเป็นไปในลักษณะให้และเอา ฉะนั้น พฤติกรรมของสมาชิกในสังคมแต่ละสังคมอาจมีส่วนในการเปลี่ยนโครงสร้างและระบบของสังคม สังคมสามารถบังคับพฤติกรรมมนุษย์ได้ 2 ทาง คือ

1. การบังคับจากกฎของสังคม (External Social Control)

คือ พฤติกรรมจะเปลี่ยนไปโดยกฎของสังคม ได้แก่ การให้รางวัลและการลงโทษ บังคับพฤติกรรมของเด็กให้เป็นไปตามค่านิยมของสังคม

2. การบังคับจากภายใน (Internal Social Control)

คือ แรงผลักดันต่าง ๆ ทางสังคมและค่านิยม รวมตลอดไปถึงพื้นฐานการยอมรับของสังคม ความภูมิใจส่วนบุคคล และความรู้สึกผิดชอบในแต่ละบุคคล²

สาเหตุที่มนุษย์ปรับคนในฐานสมาชิกของสังคม

1. ความคาดหวังของสังคม (Social Disirability)
2. ความพอใจในตนเอง (Conscience)
3. ความภาคภูมิใจของตนเอง (Pride)
4. ความรู้สึกผิดชอบ (Guilt)

¹ จิตวิทยาพัฒนาการ, หน้า 131.

² เลมเกียวกัน, หน้า 132.

1. ความคาดหวังของสังคม (Social Disirability)

การตั้งมาตรฐานทางสังคมนั้นขึ้นอยู่กับบุคคลแต่ละบุคคล และสังคมแต่ละสังคม ประสิทธิภาพของบุคคลนั้น เป็นสิ่งเราที่สำคัญในการตั้งเจตนารมณ์เกี่ยวกับสังคม เมื่อสังคมกำหนดความต้องการอย่างไร สมาชิกก็สามารถที่จะเลือกทางที่จะปฏิบัติแล้วปรับตัวให้เข้ากับสังคมนั้น ๆ และใช้ความคาดหวังของสังคมนั้น ๆ เป็นหลักเกณฑ์ในการปรับตน

2. ความพอใจในตนเอง (Conscience)

มนุษย์เรามีลักษณะที่เรียกว่า Superego ซึ่งทำหน้าที่บังคับส่วนต่าง ๆ ของบุคลิกภาพ และคอยควบคุมพฤติกรรม ฉะนั้น การยอมรับและรู้จักตนเองเป็นหนทางหนึ่งที่สังคมจะกำหนดให้เรามองเห็นตนเองโดยคุณค่าในฐานะเป็นสมาชิกของสังคม ฉะนั้น เราจึงต้องควบคุมพฤติกรรมของเราให้ตรงกับค่านิยมของสังคม

3. ความภาคภูมิใจในตน (Pride)

มนุษย์มักตั้งระดับความภาคภูมิใจ และพอใจในพฤติกรรมของตนเองไว้สูง ซึ่งเรียกความภูมิใจนี้จะเกิดขึ้นต่อเมื่อสังคมยอมรับบุคคลนั้น ๆ ฉะนั้น สมาชิกของสังคมทุกคนต้องการที่จะมีความภาคภูมิใจในตน เพื่อให้สังคมยอมรับเขา เขาจึงต้องปฏิบัติตามตามกฎและค่านิยมของสังคม

4. ความรู้สึกผิดชอบ (Guilt)

สังคมจะกำหนดคุณค่าที่แน่นอนในพฤติกรรมของสมาชิก บางครั้งเมื่อสมาชิกมีพฤติกรรมที่กำหนดว่า ไม่ดี สมาชิกจะรู้สึกผิดต่อการกระทำใด ๆ จึงมักจะทำให้สมาชิกหลบเลี่ยงการกระทำนั้น ๆ เพราะเกิดความไม่พอใจในพฤติกรรมของตนเอง เมื่อพฤติกรรมที่เกิดขึ้นมักจะมีอิทธิพลต่อความรู้สึกเสมอ มีหลายครั้งที่

พฤติกรรมมีสาเหตุมาจากความรู้สึกอึดชอบ ¹

เอลิซเบท บี เฮิร์ลล็อก (Elizabeth B. Hurlock) ได้กล่าวถึงพัฒนาการทางสังคมไว้ว่า การพัฒนาการทางสังคม หมายถึง การพัฒนาความสามารถในการแสดงพฤติกรรมให้สอดคล้องกับแบบแผนที่สังคมยอมรับ เพื่อจะเข้าสังคมได้ การที่เด็กจะเข้าสังคมได้หรือไม่ ขึ้นอยู่กับส่วนสำคัญ 3 ประการ คือ

1. ลักษณะพฤติกรรมที่เหมาะสม
2. บทบาทในสังคม
3. ทักษะของเด็กต่อสังคม ²

เขาได้เสนอพฤติกรรมทางสังคมของเด็ก ได้แก่

1. การร่วมมือ (Cooperative) เด็กเรียนรู้ที่จะเล่นหรือทำงานร่วมกับคนอื่น ยิ่งเด็กมีโอกาสทำกิจกรรมมากเท่าใด เขาก็จะเรียนรู้ความร่วมมือที่จะทำกิจกรรมมากขึ้น
2. การแข่งขัน (Rivalry) การแข่งขัน อาจเป็นเครื่องกระตุ้นให้เด็กเพิ่มความสามารถในการอยู่รวมกันในสังคม หรือถ้าเป็นสาเหตุให้เกิดการทะเลาะวิวาท โอ้อวด จะทำให้เด็กลดความสามารถในการอยู่รวมกันในสังคมลง
3. ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ (Generosity) แสดงออกมาในรูปของการแบ่งปันสิ่งของ จะช่วยให้สังคมยอมรับตนเอง

¹ จิตวิทยาพัฒนาการ, หน้า 132 - 133.

² Elizabeth B. Hurlock, Child Development, 4th ed.

(New York: McGraw-Hill Book Co., 1964), p. 274.

4. ความต้องการเป็นที่ยอมรับของสังคม (Desire for Social Approval) จะกระตุ้นให้เด็กมีพฤติกรรมตามที่สังคมคาดหวัง
5. ความเห็นอกเห็นใจ (Sympathy) เมื่อเด็กได้พบประสบการณ์ที่ทำให้เกิดความทุกข์ยาก เด็กจะรู้จักเห็นอกเห็นใจผู้อื่น โดยแสดงออกมาในรูปของการปกป้อง
6. เอาใจเขามาใส่ใจเรา (Empathy) เด็กจะพัฒนาความสามารถนี้เมื่อเด็กเข้าใจสีหน้า และการแสดงออกของคนอื่น
7. การพึ่งพาอาศัย (Dependency) เด็กต้องการให้ผู้อื่นช่วยเหลือทางความสนใจ ความรักใคร่ จะกระตุ้นให้เด็กประพฤติในทางที่สังคมยอมรับ
8. มีความเป็นเพื่อน (Friendliness) ความเป็นเพื่อน โดยการต้องการที่จะทำอะไรร่วมกับคนอื่น
9. การไม่เห็นแก่ตัว (Unselfish) เด็กจะแสดงความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อเพื่อน และทำสิ่งต่าง ๆ ให้ช่วยเหลือเพื่อน
10. การเลียนแบบ (Imitative) เด็กชอบเลียนแบบบุคคลที่เขาเห็นว่าดี เด็กอาจเลียนแบบขณะเล่นรวมกลุ่ม
11. ความผูกพัน (Attachment behavior) เมื่อเด็กได้รับความรัก ความอบอุ่นจากพ่อแม่ เด็กก็จะถ่ายทอดความรู้สึกนั้นไปยังบุคคลอื่น และเรียนรู้ความมีมิตรภาพกับคนอื่น ¹

¹ Elizabeth B. Hurlock, Child Development, (New York: McGraw-Hill Book Co., 1964), pp. 274-275.

ฮอร์เรนซ์ บี อิงริช (Horance B. English) ไคอานถึงงานวิจัยของ
มอร์แกน (Morgan) ที่กล่าวถึงพฤติกรรมทางสังคมของเด็ก ดังนี้

1. เด็กต้องเรียนรู้ที่จะไม่ทำอะไรลงเกินบุคคลอื่น ไม่ทำร้าย ไม่
ถักขวาง ลักษณะนี้เป็นการปรับตัวทางสังคมทางลบ ที่เด็กจะถูกสอนเกี่ยวกับข้อตกลง
ทางสังคม

2. การปรับตัวแบบไม่มีปฏิริยาโต้ตอบ เด็กจะถูกสอนให้อ่อนน้อม
ยอมรับคำสั่ง อยู่ในกรอบ สิ่งเหล่านี้เป็นการปรับตัวทางสังคมที่ทำให้ใหญ่ใหญ่ความคุม
ดูแลเด็กไคงาย ดังนั้น เด็กที่วางาย และอ่อนน้อม ต่อผู้ใหญ่ จะถูกจำกัดขอบเขต
ของการพัฒนาการทางสังคม

3. ระดับสูงที่สุดของการปรับตัวทางสังคม คือ การเข้าไปบุคคลอื่น¹

จี อาร์ มีดินนัส (G.R. Medinnus) และ อาร์ ซี จอห์นสัน (R.C.
Johnson) ไคอานถึงงานวิจัยของ พาร์เทิน (Parten) ว่า ไคอานแบ่งพฤติกรรม
ทางสังคมออกเป็น

1. พฤติกรรมการไม่เข้าร่วมเล่นกับคนอื่น (Unoccupied Behavior)
เด็กไม่เข้าไปเล่น แต่เฝ้าดูสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นรอบตัว หรือเล่นกับตัวเอง เช่น
ดูหนัง เกาอี้ ยืน เดินตามครู หรือนั่งชำเลื่องไปรอบ ๆ หอง

2. การเล่นคนเดียว (Solitary Play) เด็กเล่นของเล่นคนเดียว
ไม่พู่กับเด็กอื่น ความสนใจของเด็กอยู่ที่การกระทำ

¹ Horance B. English, Child Psychology, (New York:
Henry Holt and Company Inc., 1951), pp. 361-362.

3. พฤติกรรมการเฝ้าดู (Onlooker Behavior) เด็กใช้เวลาทั้งหมดเฝ้าดูคนอื่นเล่น เขามักพูดกับเด็กที่กำลังเล่น ถามคำถาม หรือให้ข้อเสนอแนะ แต่ไม่เข้าไปเล่นด้วย เขาจะยืนหรือนั่งห่างจากกลุ่มที่เล่นในระยะที่เขามองเห็นหรือได้ยิน

4. การเล่นแบบต่างคนต่างเล่น (Paralled Play) เด็กจะเล่นของเล่นร่วมกับเด็กคนอื่น แต่ไม่กล่าวเล่นด้วย เขาจะเล่นของเล่นที่เขาสนใจ และไม่พยายามที่จะมีอิทธิพลต่อเด็กที่อยู่ใกล้

5. การเล่นกับเพื่อน (Associate Play) เด็กจะเล่นของเล่นพยายามที่จะควบคุมเด็กคนอื่น ในการเข้าหรือไม่เข้ากลุ่ม เด็กจะมีความต้องการส่วนตัวของเขา ซึ่งส่วนหนึ่งจะไม่ตรงกับความต้องการของกลุ่ม

6. การร่วมมือกันเล่น หรือการเล่นรวมกัน (Cooperative or Organized Supplementary) เด็กจะเข้าร่วมเล่นกับกลุ่ม โดยมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน เช่น สร้างของเล่นแข่งขัน เล่นเกม การควบคุมกลุ่มขึ้นอยู่กับเด็กคนหนึ่งหรือสองคน ที่เป็นผู้นำ มีการแบ่งงาน ใ้บทบาทหน้าที่แก่สมาชิกต่าง ๆ เพื่อร่วมกันทำกิจกรรมกลุ่ม¹

ไอวานานากา (Iwanaka) ได้แบ่งพัฒนาการของการเล่นที่เกี่ยวข้องกับพัฒนาการทางสังคมไว้ว่า ลักษณะของการเล่นของเด็กที่เกี่ยวข้องกับพัฒนาการทางสังคมสามารถแบ่งออกได้เป็นลำดับขั้น ดังนี้

¹ G.R. Medinnus and R.C. Johnson, Child and Adolescent Psychology Behavior and Development. (New York: John Wiley & Sons, Inc., 1969), pp. 400-405.

1. เด็กเล่นคนเดียว (Solitary Play)
2. เด็กเล่นใกล้ ๆ คนอื่น (Parally Play)
3. เด็กสนใจการเล่นของผู้อื่น โดยเป็นเพียงส่วนประกอบของการเล่นนั้น

(Complementary Play)

4. รวมเล่นกับคนอื่นอย่างมีบทบาทเต็มที่ (Cooperative Play)

เด็กปกติทุกคนมีพัฒนาการทางการเล่นไปตามนี้¹

เฮนรี่ สแตค ซัลลิแวน (Henry Stack Sullivan) กล่าวถึงทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมนะหว่างบุคคล คือ เด็กจะพัฒนาความเป็นตัวตนของเขา โดยการมีความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นในสภาพแวดล้อมของเด็ก²

อัลเฟรด แอดเลอร์ (Alfred Adler) กล่าวถึง แนวความคิดที่ว่า มนุษย์มีธรรมชาติที่จะอยู่รวมกันเป็นสังคม ต้องการมีความสัมพันธ์กับบุคคลอื่น พฤติกรรมใด ๆ ล้วนมีความหมายเชิงสังคมทั้งสิ้น การที่จะเข้าใจพฤติกรรมของเด็กได้อย่างดีที่สุดนั้น จำเป็นต้อง เข้าใจสภาพแวดล้อมทางสังคมของเด็กด้วย ไม่ว่าจะสังคมนั้นจะเป็นครอบครัว โรงเรียน หรือกลุ่มเพื่อน³

¹ Iwanaka, M. "Development of Interpersonal Play Structures in Rhree, Four and Five Year-old Children". Journal of Research and Development in Education, 1973, 6, 71-82.

² Henry Stack Sullivan, Child Development: The Emerging Self. (New York: Prentice-Hall International, Inc., 1956). p. 43.

³ Ibid; p. 29.

บี เอฟ สกินเนอร์ (B.F. Skinner) กล่าวถึงแนวความคิดที่ว่า พัฒนาการของ เด็กเป็นผลเนื่องมาจากการที่เด็กมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมรอบตัวเด็ก และตัวเด็กเองด้วย ¹

ดร.อาร์ รัสสินท์ ไกลกล่าวถึง การแบ่งขั้นพัฒนาการทางสังคมของ เปียเจต์ (Piaget)

ขั้นที่ 1 อายุ 2 - 3 ขวบ ขั้นนี้เด็กยึดตัวเองเป็นศูนย์กลาง (Self-center) ชอบอยู่กับเพื่อน และเล่นเป็นกลุ่ม แต่ต่างคนต่างเล่น และยังไม่รู้จักแบ่งปันของเล่น และอื่น ๆ

ขั้นที่ 2 อายุ 3 - 4 ขวบ ขั้นพยายามเข้าสังคม เด็กชอบเล่นในหมู่เพื่อน แต่บางครั้งก็แยกตัวเล่นคนเดียว

ขั้นที่ 3 อายุ 5 - 6 ขวบ เด็กจะเข้าสังคมดีขึ้น และมีปฏิริยาตอบสนองซึ่งกันและกัน รู้จักเล่นด้วยกัน ช่วยเหลือกัน รู้จักแบ่งปัน ²

พรอดทิวา รุจิพร กล่าวว่า เด็กทุกคนจะต้องได้รับการอบรมสั่งสอนให้รู้จักประพฤติปฏิบัติตนให้เข้ากับคนอื่น ๆ ในสังคม เพื่อจะได้อยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข เด็กที่ทำตนให้เข้ากับสังคมไม่ได้ หรือไถ่แต่ไม่ตี อาจมี 2 ประเภท ประเภทหนึ่ง ไม่ทราบว่สังคมคาดหวัง หรือต้องการให้ตนประพฤติปฏิบัติอย่างไร

¹ Henry Stack Sullivan, Child Development: The Emerging Self. (New York: Prentice-Hall International, Inc., 1956), p. 29.

² ดร.อาร์ รัสสินท์, การสังเกตและฝึกงานพฤติกรรมเด็ก. (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2524), หน้า 102 - 103.

เมื่อไม่ทราบถึงปฏิบัติตัวไม่ถูก อีกประเภทหนึ่ง พวกที่รู้ว่าสังคมอยากให้เราประพฤติปฏิบัติ
 อย่างไร แต่ก็ไม่ทำเสียอย่างนั้น เป็นพวกที่เป็นปฏิปักษ์ต่อสังคม คนเราไม่ได้เกิด
 มาพร้อมกับการมีอุปนิสัยชอบสังคม หรือเป็นปฏิปักษ์ต่อสังคม แต่เกิดจากการเรียนรู้
 หรือได้รับการสอนให้เป็นอย่างนั้น การที่เด็กมีนิสัยชอบพบปะคนอื่น รู้จักวางตัวให้
 เข้ากับใครได้นั้น ขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ภายในครอบครัวเป็นอันดับแรก คือ เด็กควร
 ได้รับความรักความดูแลเอาใจใส่ดี เด็กจะมีความรู้สึกชื่นชมบุคคลอื่น และการที่
 เด็กจะมีแบบแผนพฤติกรรมทางสังคมที่เหมาะสมเพียงไรนั้น ขึ้นอยู่กับ ผู้ใหญ่ให้โอกาส
 เด็กแก่ไหนในการพบปะติดต่อกับคนอื่น สภาพการณ์ในโรงเรียน ครูจะเป็นผู้ควบคุม
 ดูแลให้เด็กได้มีโอกาสพบกับคนอื่น เรียนรู้ที่จะทำตนให้เข้ากับคนอื่น ด้วยการลงมือ
 ลองดู พฤติกรรมที่อาจพบในเวลาเด็กเล่น คือ พฤติกรรมก้าวร้าว การทะเลาะ
 เบาะแว้ง การให้ความร่วมมือ ความเอื้อเฟื้อ ความสงสารเห็นอกเห็นใจกัน
 การผูกไมตรีกัน ถ้าเรารู้จักจัดสภาพให้เหมาะสมกับเด็ก ก็จะทำให้เด็กมีพฤติกรรม
 ทางสังคมที่เหมาะสม ทำให้อยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข ¹

ประไพพรรณ ภูมิวิสิสาร ไก่กล่าวถึงเด็กกับสังคมไว้ว่า เด็กในแต่ละ
 สังคมจะมีการเรียนรู้ทัศนคติ ค่านิยม และการกระทำหรือการแสดงต่าง ๆ ใน
 สังคมนั้น โดยผ่านขบวนการเรียนรู้ในสังคมเพื่อให้อยู่ในสังคมนั้นอย่างเหมาะสม
 การเรียนรู้แนวทางปฏิบัติในสังคมของคนเราเรียกว่า สังคมประกิต (Socialization)
 เป็นกระบวนการที่จะทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้แนวทางปฏิบัติในสังคมได้อย่างถูกต้อง
 เด็กทุกคนจะเรียนรู้สังคมตั้งแต่วัยแรกเกิดไปจนตลอดช่วงชีวิตของมนุษย์ เมื่อเด็กเกิด
 การเรียนรู้สังคมของตน จะทำให้มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการแสดงออกให้สามารถ

¹ พรหมทิภา รุจีพร, จิตวิทยาการ. (ขอนแก่น: คณะศึกษาศาสตร์
 มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2522), หน้า 5 - 8.

เข้ากับสังคมที่ตนอยู่ได้ เด็กมีการเรียนรู้สังคมโดยวิธีต่าง ๆ 4 แบบ คือ เรียนรู้โดยตรง (Direct Tuition) หมายถึง เด็กจะเรียนรู้ว่าพฤติกรรมใดที่ควรทำ ไม่ควรทำ ในสถานการณ์ต่าง ๆ เรียนรู้โดยใช้แรงเสริมทางบวก (Positive Reinforcement) หมายถึง การชมเชย หรือให้รางวัล เรียนรู้โดยการลงโทษ (Punishment) การลงโทษเพื่อช่วยปรับพฤติกรรม และเรียนรู้โดยการสังเกต (Observational Learning) หมายถึง เด็กจะสังเกตจากบุคคลทั่วไป หรือสถานการณ์ทั่วไปที่เด็กพบเห็น และนำเอาสิ่งที่ตนพึงพอใจมาเลียนแบบ¹

เคโซ สวานานท์ ไกลกล่าวถึงความหมายของพฤติกรรมทางสังคม (Social Behavior) ไว้ว่า หมายถึง พฤติกรรมซึ่งถูกอิทธิพลชักนำ และถูกควบคุมโดย สังคมหรือชุมชน และหมายถึงพฤติกรรมของบุคคลที่มีอิทธิพลเหนือผู้อื่น หรือ เหนือสังคม²

101 สุรางค์ และ สุชา จันทน์เอม ไกลกล่าวถึง พัฒนาการทางสังคมของเด็กไว้ว่า เด็กจะมีความเจริญด้านสังคมเพียงใดนั้น เป็นการยากที่จะตัดสิน ทั้งนี้ เพราะไม่มีหลักเกณฑ์อะไรที่แน่นอน และเห็นได้ชัดแจ้ง เป็นเครื่องวัด แต่เราจะช่วยเด็กได้โดยการจักสภาพแวดล้อมให้แก่เด็กให้ดีที่สุด ถ้าทำได้เช่นนี้เด็กก็จะไม่ลำบากในการพัฒนาการทางสังคม³

¹ ประไพพรรณ ภูมิวิมลสาร, จิตวิทยาเด็ก, (กรุงเทพฯ: ภาควิชาจิตวิทยา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2523), หน้า 96 - 100.

² เคโซ สวานานท์, ปทานุกรมจิตวิทยา, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์โอเคียนส์โตร์, 2520), หน้า 223.

³ สุชา และสุรางค์ จันทน์เอม, จิตวิทยาเด็ก, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แพรวพิทยา, 2520), หน้า 69.

การตี คุรุรัตนะ ไค้แบ่งพฤติกรรมทางสังคมของเด็ก 3 - 6 ปี ออกเป็น
ดังนี้

- อายุ 3 ขวบ เด็กจะรู้สึกสนุกสนานที่ได้เล่นกับเด็กคนอื่น ต้องการมีเพื่อน
ต้องการความรักและการยอมรับจากผู้ใหญ่ มีความเป็นอิสระใน
การเล่น
- อายุ 4 ขวบ เล่นกับเพื่อนเป็นกลุ่ม และกลุ่มที่เล่นก็ขึ้นอยู่กับกิจกรรมว่า เขา
สนใจทำกิจกรรมอะไร กลุ่มอาจสลายตัวไป บางครั้งก็รวมกลุ่ม
ใหม่ในกิจกรรมใหม่ เริ่มเลือกคบเพื่อนบางคนที่ถูกใจ การเล่น
จะเล่นเป็นแบบสมมุติ และใช้จินตนาการที่มีความหมายมากขึ้น
เรื่อย ๆ มีความรู้สึกห่วงใย หรือกังวลกับเด็กที่ได้รับบาดเจ็บ
ไม่มีความแน่นอนในการรอคอย ต้องการให้ผู้ใหญ่ปลอบโยน
บางครั้ง
- อายุ 5 ขวบ มีความพอใจที่จะเล่นคนเดียวได้เป็นเวลานาน ๆ ขึ้น เล่นกับ
เพื่อนโดยเฉพาะการช่วยกันสร้างสิ่งต่าง ๆ หรือเล่นสมมุติ ชอบ
เล่นแข่งขัน และรวมทีมกับเพื่อนในการแข่งขัน ในการแข่งขัน
ต้องการให้ผู้ใหญ่ตัดสิน บางครั้งไม่พอใจเมื่อเห็นเด็กโตกว่า
เล่นรุนแรง
- อายุ 6 ขวบ เริ่มห่างจากผู้ใหญ่ แต่ต้องการความช่วยเหลือ และเริ่มถ่วง
คำชมเชย มักทะเลาะกับเพื่อน แต่ต้องการเพื่อนเล่น อาจจะ
รักเพื่อนบางคนเป็นพิเศษ ห่วงของเล่นของใจ เชื้อฟังกู และพ่อแม่¹

¹ การตี คุรุรัตนะ, "พัฒนาการของเด็กวัย 3 - 6 ปี" ใน เข้าใจเด็ก
ก่อนวัยเรียน, (กรุงเทพฯ: ชมรมไทยอิสราเอล, 2523), หน้า 7 - 13.

พูนสุข บุญยสวัสดิ์ โคลงกล่าวถึงในการเตรียมความพร้อมให้แก่เด็กระดับ
ปฐมวัย ควรฝึกเด็กให้เรียนรู้การพัฒนาการทางสังคมในเรื่องต่อไปนี้

1. ให้เด็กได้เรียนรู้การอยู่รวมและติดต่อกับคนอื่น ทั้งเด็กและผู้ใหญ่ คือ
 - 1.1 ใ้มีทัศนคติที่ดีต่อกัน
 - 1.2 ใ้ปรับตัวให้เข้ากับคนอื่นได้
 - 1.3 ใ้รับฟังความคิดเห็นของคนอื่น
 - 1.4 ใ้รู้จักให้อภัยและไม่ถือโกรธ
 - 1.5 ใ้รู้จักขอปรนและเอาใจผู้อื่น
 - 1.6 ใ้รู้จักเกรงใจ รอคอย และให้โอกาสผู้อื่น
 - 1.7 ใ้รู้จักแบ่งปัน และแลกเปลี่ยน
 - 1.8 ใ้มีน้ำใจต่อกัน ใ้ความช่วยเหลือใ้ถูกจังหวะ
 - 1.9 ใ้รู้จักสงสาร เห็นอกเห็นใจผู้อื่น เอาใจเขามาใส่ใจเรา
 - 1.10 ใ้รู้จักเคารพบุคคล และสถานที่
 - 1.11 ใ้มีความร่วมมือในกิจกรรมต่าง ๆ ด้วยดี
2. รู้จักการวางตัวให้เหมาะกับบุคคล เวลา และสถานที่
3. ใ้มีสุนทรีย์ และวัฒนธรรม ¹

¹ พูนสุข บุญยสวัสดิ์, "พัฒนาการการเรียนรู้ของเด็กระดับอนุบาล" ใน
เข้าใจเด็กก่อนวัยเรียน, หน้า 4 - 7.

ดร.อาร์ ริงสินันท์ ไท่กล่าวถึง ลักษณะพัฒนาการทางสังคม (Social Characteristics) ของเด็กก่อนวัยเรียนไว้ว่า เป็นช่วงที่เด็กกำลังสนใจในสิ่งแวดล้อมรอบตนเอง ซึ่งเกิดขึ้นจากการเรียนรู้ และประสบการณ์ที่เด็กได้รับ ดังรายละเอียดของลักษณะพัฒนาการทางสังคมตามระดับอายุดังนี้

อายุ 3 ขวบ ชอบทำให้ถูกใจผู้ใหญ่ รู้จักให้ความร่วมมือ เสียสละความพอใจ เพื่อให้ใคร่คนอื่น รู้จักช่วยเหลือในเรื่องเล็ก ๆ น้อย ๆ ชอบทำให้อีกคนอื่น หัวเราะ รู้จักแบ่งของเล่น

อายุ 4 ขวบ ชอบเล่นกับเพื่อน ๆ บางครั้งก็ชอบเป็นอิสระ เล่นรวมกันในกลุ่ม แยกต่างคนต่างเล่น ข้างพูดและมีเหตุผลของตนเอง

อายุ 5 ขวบ ชอบเล่นกับเพื่อน เล่นเป็นหมู่

อายุ 6 ขวบ เริ่มติดต่อกับคนมากขึ้น รู้จักทำตามคำสั่ง กฎเกณฑ์ รับผิดชอบมากขึ้น ¹

ดร. เลขา ปิยะอัจฉริยะ ไท่กล่าวถึงการเล่นที่เกี่ยวกับพัฒนาการทางสังคมไว้ว่า ในระยะแรกของพัฒนาการทางสังคม เด็กจะถือเอาตัวเองเป็นจุดเด่น เป็นศูนย์กลางของความสำคัญ (egocentrism) เนื่องจากพัฒนาการทางการใช้ภาษายังไม่อยู่ในขั้นที่จะใช้ภาษาเป็นสื่อให้ผู้อื่นเข้าใจตามตนได้ และเด็กยังต้องการการเรียนรู้เกี่ยวกับตนเอง เพื่อรู้จักตนเอง การเล่นในระยะ 2 ขวบ จึงมักเป็นการเล่นคนเดียว ต่อมาเมื่อเด็กใคร่รู้จัก และสร้างตัวคนที่แท้จริงขึ้นมาแล้ว โดยสามารถแยกสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ออกไคว่า แยกต่างกันหรือเหมือนกัน จะสนใจ

¹ อาร์ ริงสินันท์, การสังเกตและฝึกงานพฤติกรรมเด็ก, หน้า 102.

และต้องการ เล่นด้วยกันกับ เด็กอื่น ก่อนที่เด็กจะเข้ากลุ่ม เล่นกับผู้อื่น โดยยั้งเต็มทีนั้น ลำดับขั้นของการเข้ากลุ่ม จะ เป็นไป ในลักษณะ คอย เป็น คอย ไป คือ เมื่อยังไม่รู้จัก เล่นควย ก็ เล่น กน เกี้ยว ยู โกล ๆ กับ เด็กอื่น ก่อน ต่อมา พยายาม จะ เข้า รวม เล่น โดยการ เล่น เหมือน ๆ กัน กับ เขา ยอม เป็น ผู้ ตาม เป็น ส่วน ประกอบ ที่ ทำ ให้ การ เล่น ของ ผู้อื่น สมบูรณ์ แล้ว ใน ที่ สุด ก็ เข้า รวม เล่น ควย กัน โดย ตน เอง ได้ มี โอกาส เป็น ผู้นำ บาง มี ส่วน รวม แสดง ความ คิด เห็น บาง เด็ก ส่วน มาก สามารถ ทำ คน เป็น หนึ่ง ของ กลุ่ม ได้ สำ เร็จ เมื่อ อายุ ประมาณ 4 ขวบ ¹

เซอร์ไลย์ (Shirley, 1933) ทำการทดลองกับเด็ก พบว่า เด็กจะมี พัฒนาการ อย่าง ต่อ เนื่อง เกี่ยวกับ พฤติกรรม ทาง สังคม พฤติกรรม ทาง สังคม ของ เด็ก ต้อง อาศัย วุฒิภาวะ และการ เรียนรู้ เป็น สำคัญ ² เช่น เกี่ยวกับ เคนนิส (Dennis, 1938) ได้ทดลองกับเด็กฝาแฝด เกี่ยวกับการสนองกลับต่อพฤติกรรมทางสังคมของ เด็ก พบว่า พฤติกรรม ทาง สังคม ใน แต่ละ วัย จะ แตก ต่าง กัน ออก ไป ซึ่ง จะ ต้อง อาศัย วุฒิภาวะ ใน แต่ละ ชั้น ตอน ³

10⁷ เมอร์คราย และ เนกุล่า (Maudry and Nekula, 1939) ทดลอง กับ เด็ก 2 ขวบ พบว่า การตอบสนองกลับทางสังคมของ เด็ก 2 ขวบ นอกจากจะมี

¹ เลซา ปิยะอัจฉริยะ, "การเล่นเป็นการเรียนของเด็ก", ใน การละเล่นและเครื่องเล่นเพื่อพัฒนาเด็ก, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์ - มหาวิทยาลัย, 2524), หน้า 23.

² Shirley, M.M. "Impact of Mother's Personality on the Young Child;" Studies in Social Work. (New York: Smith College, 1941), p. 12.

³ Ibid, p. 12.

การตอบสนองกลับกับเพื่อนแล้ว ยังมีการนำเอาสภาพแวดล้อม และของเล่นเข้ามา
 เกี่ยวกับควาย ¹

กรีน (Green, 1939) ศึกษาพฤติกรรมทางสังคมของเด็ก พบว่า เด็ก
 ในวัยนี้มักเล่นกันเป็นกลุ่มไม่เกิน 3 คน และเด็กจะเริ่มแสดงพฤติกรรมชมเชยเพื่อน
 แบ่งปันสิ่งของ แสดงความสนใจเด็กอื่น ลักษณะการเล่นมีการเห็นอกเห็นใจกัน มี
 การแข่งขัน มีการต่อสู้และทะเลาะเบาะแว้งกัน ²

วอร์เทอร์ส (Walter) และคณะ ศึกษาศึกษาเด็กอายุ 3, 4 และ 5 ปี
 พบว่า เด็กเล่นกันในรูปของความรักใคร่มากกว่าความก้าวร้าว ³

คอนเนอร์ และ Tizard (Connor and Tizard, 1962) ศึกษาถึง
 ความเป็นอิสระ และความต้องการความช่วยเหลือของเด็กวัย 3 - 5 ปี พบว่า เด็ก
 จะมีความเป็นอิสระจากผู้ใหญ่เพิ่มขึ้นตามอายุ ⁴

¹ Maudry, M., and Nekula, N. "Social Relations between
 Children of the Same Age During the First Two years of Life."
J. Gen. Psychol., 54, 193-215, 1939.

² Ibid, p. 193.

³ Walter, J., D. Pearce and L. Dahms, "Affection &
 Aggression Behavior or Preschool Children," Child Development,
 28, 15-26, 1957.

⁴ Connor, N. & Tizard, J., "The Social Problem of Mental
 Difficiency". (New York: Pergamman, 1956), p. 165.

ฮาโลว์ (Halow) ทำการทดลองพบว่า การมีปะทะสัมพันธ์ (Interaction) ระหว่างเด็กกับเพื่อนในวัยเด็กตอนต้น จะมีผลต่อพฤติกรรมทางสังคมเมื่อเด็กโตขึ้น ¹

กอสลิน (Goslin) พบว่า เด็กที่เป็นที่ยอมรับในกลุ่มเพื่อนจะมีลักษณะคล่องแคล่ว ว่องไว สนใจสิ่งรอบตัว ภาวเริง เขากับกันง่าย เชื่อมั่นในตนเอง ไวต่อความรู้สึก และสนใจผู้อื่น ² และเช่นเดียวกับ แมคแคนเดรส (Mc Candless) พบว่า การยอมรับและไม่ยอมรับในกลุ่มเพื่อนนั้นมีผลต่อบุคลิกภาพของเด็ก ³

บุชเลอร์ (Buhler) ทำการศึกษาพบว่า เด็กเล็ก ๆ 3 คน ถ้าเล่นด้วยกันจะมีเด็ก 2 คนเท่านั้น ที่ให้ความสนใจซึ่งกันและกัน ⁴ และ มิลลาร์ (Millar) ได้ให้ข้อสันนิษฐานว่า การที่เด็กมีพฤติกรรมทางสังคมเช่นนี้ อาจเป็นเพราะว่าในวัยเด็ก เด็กยังไม่มีสติปัญญาพอที่จะคิดถึงสิ่งต่าง ๆ หรือเหตุการณ์ต่าง ๆ มากกว่า 1 สิ่งได้ และพบว่า การเล่นของเด็กวัยนี้จะเป็นช่วงสั้น ๆ

¹Halow, Play Behavior and the Choice of Play Materials of Pre-School Children. (Chicago: University of Chicago, Press, 1932), p. 174.

²Goslin, P.A., "Accuracy of Self Reception and Social Accystance, "Sociometry, 25(3), 1962, 283-296.

³Mc Candless, B.R., C. B. Pilous, H.H. Benett, "Pur Popularity and Dependence on Adouts in Preschool-age Socialization," Child Development. (32, 1961) pp.511-516.

⁴Buhler, C. "The Social Behavior of Children." The Evolution and Growth of Human Behavior, (London: Harrap, 1965), p. 186.

เมื่อโตขึ้น ขนาดของกลุ่ม และเวลาในการเล่นจะเพิ่มมากขึ้น¹

เมอร์ฟี (Murphy) ได้ทำการสังเกตเด็กในโรงเรียนอนุบาลที่ตอบสนองต่อเพื่อนในสถานการณ์ที่ทำให้เพื่อนเกิดความตึงเครียด พบว่า เด็กโตมีความเห็นอกเห็นใจเพื่อนมากกว่าเด็กเล็ก²

เลนบา (Lenba) พบว่า เด็กอนุบาลมักชอบแข่งขัน และจะแข่งขันมากขึ้นตามอายุ เด็กจะเล่นได้นานถ้ามีการแข่งขัน และจะมีความต้องการการแข่งขันในสถานการณ์ต่างกัน³

อัลเลน (Allen) และพวก ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับการแก้ไขพฤติกรรมของเด็กที่ก้าวร้าวรุนแรง และการร่าวรุนแรง คือ ไม่ให้ความสนใจกับพฤติกรรมที่ก้าวร้าว และรุนแรง ปรากฏว่า เด็กมีพฤติกรรมที่รุนแรงลดลง⁴

สกอต (Scott) และพวก ได้ศึกษาผลการใช้แรงเสริมทางสังคมที่มีต่อพฤติกรรมก้าวร้าว ของเด็กชายอายุ 4 ปี ในโรงเรียนอนุบาลแห่งหนึ่ง โดยใช้

¹ Millar, Susanna. The Psychology of Play. (London: Cox & Wyman Ltd., 1968), p. 161.

² Murphy, L.B. Social Behavior and Child Personality. (New York: Columbia University Press, 1937), p. 121.

³ Ibid, p. 121.

⁴ K. Eilcen Allen, Keith D. Turner and Ronalette M. Everett, "A Behavior Modification Classroom for Head Children with Problem Behaviors," Exceptional Children, 37(1970), 119-127.

วิธีปรับพฤติกรรม เพื่อให้เขามีความสัมพันธ์กับเพื่อนเพิ่มขึ้น โดยในระยะแรกครูเพียงสังเกตและบันทึกความถี่ของความก้าวร้าว ต่อมาได้คำแนะนำ ให้การชมเชยและให้ความสนใจ เมื่อเขาแสดงความเห็นใจผู้อื่น พุคคุยกับผู้อื่นอย่างเป็นมิตร และมีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็น ในขณะที่เดียวกันก็ไม่ให้แรงเสริม เมื่อเขาแสดงพฤติกรรมก้าวร้าว เช่น ทำร้ายร่างกายขมขู่ เรียกร้อง ผลปรากฏว่าพฤติกรรมก้าวร้าวของเด็กลดลง ¹

กรณีการ สัทธิตักดิ์ ได้ศึกษาถึงอิทธิพลของตัวแบบ และการเสริมแรงที่มีต่อพฤติกรรมการเลียนแบบของเด็กระดับอนุบาล โดยมีการเสริมแรง ซึ่งได้แก่ การชมเชย แก่ตัวแบบ และแก่เด็กในกลุ่มทดลอง ผลปรากฏว่า ตัวแบบ การให้ การเสริมแรงแก่ตัวแบบและเด็กในกลุ่มทดลองช่วยส่งเสริมการเลียนแบบแก่เด็กได้ดีกว่า กลุ่มที่ไม่ได้รับแรงเสริม ²

เรณู ผดุงถิ่น ได้ศึกษาถึงแรงเสริมทางสังคมเพื่อปรับพฤติกรรมก้าวร้าวของเด็ก คือ การให้ความสนใจ และคำชมเชยที่ครูให้แก่เด็ก เมื่อเขาแสดง

¹Phyllis M. Scott, Roger V. Burton and Marian R. Yarrow, "Social Reinforcement Under Natural Conditions", Child Development, 38(1967), 53-63.

²กรณีการ สัทธิตักดิ์, "อิทธิพลของตัวแบบ และการเสริมแรงที่มีต่อพฤติกรรมการเลียนแบบของเด็กระดับอนุบาล" (ปริญญาานิพนธ์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2522)

พฤติกรรมที่เหมาะสม ผลปรากฏว่า สามารถลดพฤติกรรมก้าวร้าวของเด็กลงได้¹

วิไลพร พรหมศรีธธา ศึกษาเกี่ยวกับการ เสริมแรงด้วยวาจาที่มีต่อเด็ก
ที่ชอบสมาคม และชอบแยกตัว พบว่า การให้แรงเสริมทางวาจา คือ การให้คำชม
ต่อ เด็กที่ชอบแสร้งตัว ทำคะแนนได้ดีกว่าเด็กที่ชอบเก็บตัว²

ศูนย์วิจัยทรัพยากร

¹ เรณู มุ่งถิ่น, "การใช้การเสริมแรงทางสังคม เพื่อปรับพฤติกรรม
ก้าวร้าว" (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2517)

² วิไลพร พรหมศรีธธา, "ผลการเสริมแรงด้วยวาจาที่มีต่อสัมฤทธิ์ผล
การทำงานของนักเรียนที่ชอบสมาคมและแยกตัว" (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2518).